

Sprievodca profesionálnou náhradnou výchovou v rodine

Profesionálny rodič, alebo gul'atá kocka

Materiál určený pre záujemcov
o profesionálnu výchovu,
profesionálne rodiny,
zamestnancov detských domovov,
štátnej správy, mimovládnych
subjektov, odborných pracovísk
a pre širokú verejnosť.

Projekt centier Návrat realizovaný Občianskym združením Návrat je spoločným projektom so Strediskom pre náhradnú rodinnú starostlivosť v Českej republike. Od 23.7.1998 je financovaný Európskym spoločenstvom Phare a programom Tacis LIEN, ktorý poskytuje finančné granty na podporu rozvoja demokratických spoločenstiev v strednej a východnej Európe a v nových nezávislých štátoch a v Mongolsku.

Táto publikácia bola vydaná s finančnou podporou

Európskeho spoločenstva Phare, programom Tacis LIEN
Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

OBSAH

Úvod	7
1. Východiská	9
1.1. Guľatá kocka	9
1.2. Deti odchádzajúce z vlastných rodín	10
1.3. Riešenia pre deti, ktoré odchádzajú z biologických rodín	11
2. Deti žijúce mimo vlastnej rodiny	14
2.1. Čo prežívajú deti v detskom domove	14
2.2. Základné psychické potreby detí	15
2.3. Ako deti reagujú na pobyt v kolektívnom zariadení	19
3. Profesionálna náhradná výchova v rodine (PNVR) v legislatíve a praxi	20
3.1. Právne vymedzenie PNVR	20
3.2. História zavádzania PNVR do praxe – odporúčania do budúcnosti	23
3.3. Súčasný trendy v zavádzaní PNVR	24
3.4. Dilemy pri zavádzaní PNVR do praxe	26
3.5. Otázky, ktoré by pri realizácii PNVR mali zväziť zainteresované inštitúcie a jednotlivci	27
3.6. Profesionálni rodičia – spoluzakladatelia novej formy	30
4. Čo sa deje, keď sa utvára profesionálna rodina	31
4.1. Zamestnanie alebo rodičovstvo? Kocka alebo guľa?	31
4.2. Čo by ste mali zväziť pred tým, ako sa rozhodnete stať sa profesionálnym rodičom	34
4.3. Ako sa stať profesionálnym rodičom	38
4.4. Postup pri nadväzovaní kontaktu s deťmi	40
4.5. PNVR ako pracovnoprávny vzťah	43
4.6. Adaptačný proces po príchode dieťaťa do rodiny	45
4.7. Postoje okolia vás môžu povzbudiť aj zraniť	48
4.8. Na koho sa môžu profesionálni rodičia obrátiť o podporu a pomoc	49
5. Namiesto záveru: PNVR ako šanca pre uskutočnenie zmien	51
Odporúčaná literatúra	55
Zoznam použitej literatúry	57
Prílohy	
1. Informačný list o dieťati	60
2. Odporúčanie	66
3. Pracovná zmluva	68
3.1. Pracovná náplň	69
4. Dohoda o vykonávaní starostlivosti v profesionálnej náhradnej rodine	70
5. Splnomocnenie	71
6. Poučenie o bezpečnosti práce	72
7. Finančný denník	73
8. Šatný denník	74
9. Denník majetku dieťaťa	75
Občianske združenie Návrat	77

Použité skratky

CPPS	centrum poradensko-psychologických služieb
DeD	detský domov
KPPP	krajská pedagogicko-psychologická poradňa
KÚ	krajský úrad
MPSVaR	ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny
MVO	mimovládna organizácia
NRS	náhradná rodinná starostlivosť
OŠI	osobitná škola internátna
OÚ	okresný úrad
PNV	profesionálna náhradná výchova
PNVR	profesionálna náhradná výchova v rodine
PPP	pedagogicko-psychologická poradňa
PR	profesionálni rodičia, profesionálny rodič, profesionálna rodina
ÚP CPPS	územné pracovisko centra poradensko-psychologických služieb

Pod'akovanie

Brožúra, ktorú držíte vo svojich rukách, vznikala niekoľko rokov. Jej vznik si každodenná prax profesionálnych rodín vyžadovala už dávnejšie. Vzhľadom na nedostatok skúseností s vykonávaním profesionálnej náhradnej výchovy v rodinách dosiaľ takáto publikácia nebola vydaná.

Dnes sú naše skúsenosti vďaka existencii 39 profesionálnych rodín o niečo bohatšie, ale určite nie dostatočné.

V prvom rade chcem poďakovať Európskemu spoločenstvu Phare, programu Tacis – LIEN, a Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny za poskytnuté financie na vydanie tejto publikácie.

Ďalej chcem poďakovať svojim kolegom a priateľom, menovite Dušane Priehradnej, Milade Bohovicovej, Danke Olejárovej a Mirovi Priehradnému za prácu odvedenú pri písaní tejto brožúry.

Súčasne chcem vyjadriť vďaka všetkým, ktorí pripomienkovali obsah publikácie, svojim kolegom z OZ Návrat, pracovníkom MPSVaR a profesionálnym rodičom.

Vďaka patrí aj účastníkom niekoľkých seminárov organizovaných v roku 1999, účastníkom tréningov rodičovských zručností pre profesionálnu výchovu.

Vďaka patrí Dr. Rút Erdélyovej, ktorá sa profesionálne aj osobne zasadila ešte v rámci Ministerstva školstva SR o legalizovanie tejto novej formy starostlivosti o deti s nariadenou ústavnu výchovou.

Chcem poďakovať aj pani Matejovej za jazykovú korektúru textu.

Ďakujem aj našim priateľom z CALDER-u za grafickú podobu celej publikácie.

Vďaka patrí aj všetkým ostatným, ktorí prispeli k vzniku publikácie o profesionálnom rodičovstve, ktorých som nemenoval.

Marec 2000
Vladislav Matej
Editor

Úvod

Pán profesor Matějček v jednej zo svojich kníh zdôrazňuje, že čas dieťaťa je iný ako čas nás dospelých. Kým dospelým sa javí, že napr. konkrétne dieťa žijúce v detskom domove (ďalej DeD) má čas, kým sa dostane do rodiny a my pre to robíme postupné administratívno-organizačné opatrenia, má v živote dieťaťa nesmierny význam pre jeho ďalší život každý deň, niekedy aj hodina.

Aby sme tieto skutočnosti ilustrovali, uvedieme príklad zo života. Malý chlapec sa dostane do DeD. Tam si ho vyhliaadne „skúsený harcovník“ a dá mu školenie, čo a ako v domove funguje. Ak si ho potom zoberie „pod patronát“ aj v ďalšom období a bude sa mu neprímerane venovať, jeho psychika, ale aj fyzická oblasť je permanentne vystavovaná často neúnosnej záťaži. Aby prežil, musí si vybudovať dostatočné obranné mechanizmy, ktoré ho potom sprevádzajú celý ďalší život.

Zámerné sme nekonkretizovali podrobnosti uvedeného príkladu. Mohli by sme byť obvinení, že sme nechutní. No zatvárať oči pred nepríjemnou, ale súčasne znepokojujúcou skutočnosťou je prinajmenej prejavom slabosti. Veď takýchto príbehov sa v ústavných zariadeniach po celom Slovensku odohrávajú stovky. Nemusia obsahovať rozmer napr. sexuálneho zneužívania, ale aj miernejšie formy prejavov vzájomného spoluzitia obyvateľov ústavných zariadení prinášajú nezabudnuteľné traumy do ich životov. Pritom už sám systém internátnych detských domovov je najmenej vhodný pre napĺňanie základných psychických potrieb detí.

Čas detí je iný ako čas dospelých. Čím skôr takéto deti nájdú milujúce rodinné prostredie, tým menej bude ich život ovplyvnený negatívnym prostredím ústavnej výchovy v kolektívnom zariadení.

Možno sa vám zdá tento úvod nemierny. Ale naším zámerom je aj podnietiť zmenu systému sociálnej starostlivosti o opustené deti v našej krajine. Čas detí, ktoré prežívajú svoje každodenné dni v DeD, by nás mal motivovať k hľadaniu nových modelov. Nemali by sme sa báť podnikat nové kroky. Nám dospelým prinášajú zmeny určité problémy, napríklad ako zabezpečiť transformáciu DeD na rodinné modely. Deti však nemajú kapacitu na zdravé vyrovnanie sa s tým, čo v ústavných zariadeniach prežívajú. Ich situácia je vážnejšia, než sme my dospelí, ktorí si hovoríme odborníci, ochotní pripustiť.

V roku 1993 sa dostal do Zákona o školských zariadeniach nenápadný paragraf 18, ktorý prišiel, dnes už môžeme s istotou povedať, základný predpoklad pre zmenu existujúcich internátnych zariadení. Paragraf sa volal „Profesionálna náhradná výchova v rodine“.

V súčasnosti žije v profesionálnych náhradných rodinách 83 detí.

Cieľov publikácie, ktorú držíte v ruke, je niekoľko. V prvom rade nám išlo o zhrnutie doterajších skúseností, poznatkov a dostupných informácií o problematike profesionálnej výchovy. Súčasne budeme radi, ak táto brožúra vyvolá diskusie, polemiky a názorové strety.

Odpovedí je totiž omnoho menej ako otázok a na ich hľadanie treba vynaložiť veľa konštruktívnej energie.

Ďalším cieľom je poskytnúť čo najreálnejší obraz o danej problematike

- záujemcom o profesionálne rodičovstvo,
- zamestnancom DeD, ktorí uvažujú o vytváraní profesionálnych rodín,
- zamestnancom štátnej správy, ktorí môžu pozitívne, ale aj negatívne proces vytvárania profesionálnych rodín ovplyvniť,

- zamestnancom špecializovaných inštitúcií (CPPS, PPP, MVO pôsobiacim v tejto oblasti),
- všetkým ostatným, ktorí majú záujem dozvedieť sa viac o tejto problematike.

Súčasne nám išlo o to, aby sme po zväžení pozitív aj negatív profesionálneho rodičovstva realizovali konkrétne kroky, ktoré zlepšia život detí s nariadenou ústavnou výchovou, a vytvárali podmienky lepšieho fungovania profesionálnych rodín. Aby sme ich často náročný zápas svojimi neadekvátnymi slovami, postojmi a činmi ešte viacej nestažovali.

Pôvodne sme mali zámer vydať dve publikácie. Jednu pre odbornú verejnosť a druhú pre záujemcov o profesionálne rodičovstvo, profesionálne rodiny a širokú verejnosť. V dôsledku obmedzených finančných zdrojov sme nakoniec zlúčili text do jedného celku.

Aj keď sme sa snažili prispôbovať jazyk cieľovým skupinám, určite sa nám to nepodarilo. Preto sa môže stať, že odborníci tu nájdu veľa už dávno známych informácií a ľudia z laickej verejnosti možno nebudú celkom rozumieť niektorým pasážam, prípadne sa im budú javiť ako nudné a nepotrebné.

Aj keď podľa platnej legislatívy musíme zaradiť profesionálnu náhradnú výchovu v rodine ako náhradnú výchovu pre deti s nariadenou ústavnou výchovou, v oblasti napĺňania psychologických potrieb detí patrí skôr do oblasti náhradnej rodinnej starostlivosti. Z pohľadu psychológie je teda bližšia formám adopcie a pestúnskej starostlivosti.

Na záver tohto úvodu sa ešte dotkneme terminologického vymedzenia. V texte používame pojmy „profesionálna náhradná výchova v rodine“, „profesionálne rodiny“ a „profesionálne rodičovstvo“. Keď sme sa rozprávali s mnohými ľuďmi z oblasti sociálnych služieb aj so samými rodičmi, zistili sme, že takéto terminologické vymedzenie nepovažujú za najšťastnejšie. Návrhov na zmeny bolo neúrekom. Nakoľko by sa však o terminologickej kodifikácii mohlo usporiadať niekoľko konferencií, čo by nakoniec aj tak neuspokojilo všetky zainteresované strany, rozhodli sme sa používať práve spomenuté pojmy. Uvedené pojmy korešpondujú s dnes platnou legislatívou.

A na úplný záver ešte jednu poznámku. Uvedená publikácia nie je výkladom zákona. V niektorých pasážach s platnou legislatívou autori dokonca polemizujú, prípadne navrhujú z pohľadu praxe vhodnejšie riešenia. Sme totiž presvedčení, že zákon by mal odrážať potreby meniacej sa spoločnosti. Mal by teda reflektovať zmeny. Zákon by mal slúžiť človeku, nie človek zákonu.

1. Východiská

1. 1. Gulatá kocka

V posledných rokoch sa čoraz častejšie stretávame s novým pojmom v oblasti starostlivosti o deti s nariadenou ústavnou výchovou – profesionálna náhradná výchova v rodine. Veľa sa o nej diskutuje nielen v odborných kruhoch, ale aj v laickej verejnosti. Počas niekoľkých rokov fungovania prvých profesionálnych rodín sa aj táto forma posunula o veľký krok dopredu. Prečo a ako vznikla profesionálna náhradná výchova v rodine, čo to znamená pre DeD, pre deti, ale aj pre samých profesionálnych rodičov, aké sú pozitíva a negatíva tejto formy náhradnej rodinnej starostlivosti? Na tieto a ďalšie otázky sa spolu pokúsime hľadať odpoveď v tejto publikácii. Pokúsime sa preniknúť hlbšie do takých zaujímavých a často diskutovaných pojmov, ako sú – profesionálny rodič, profesionálna rodina.

Gulatá kocka

Na jednom tréningu sociálnych zručností pre profesionálne náhradné rodiny prednášajúci zadal úlohu: „Nakreslite na papier guľatú kocku!“ Snaha zúčastnených bola síce veľká, na papie-roch vzniklo nepredstaviteľné množstvo kombinácií a pokusov, no chýbalo len jedno – GULATÁ KOCKA. Ozaj, skúsili ste to už niekedy aj vy? Tak teda vezmite si papier a môžete začať. Zadanie – nakreslite guľatú kocku. Čas – neohraničený.

Áno, a práve o tomto je profesionálne náhradné rodičovstvo. Nielen o guľatej kocke, teda o vzťahu medzi rolou rodiča, čo môžeme pripodobniť hladkej, oblej guli, a rolou profesionála – vychovávateľa, čo nám skôr evokuje niečo ostré, hranaté, ale aj o tom neohraničenom čase.

Je možné milovať dieťa profesionálne? Alebo je možné fungovať 24 hodín, 7 dní v týždni, 12 mesiacov a 365 dní v roku v pracovnom procese? Možno by sa to mohlo rozdeliť na hodiny, ako antibiotikum – každých šesť hodín jedna lyžička rodičovskej lásky. Riešením by bolo aj zotrúvanie v role rodiča. Ale čo na to pracovné porady, vedenie účtovníctva a inventarizácia osobného majetku dieťaťa? No proste, stále dookola. Akoby sme sa pohybovali v začarovanom kruhu. Už keď sa zdá, že sme našli riešenie a spôsob, ako zadanú úlohu zvládnuť, výsledok na papieri znovu nezodpovedá našim predstavám. Ani guľa (rodič), ani kocka (vychovávateľ).

A čo na to profesionálne rodiny? Keď ich človek pozoruje v praxi, zdá sa, ako by ony mali svoju guľatú kocku už dávno vyriešenú. Každý deň si plnia svoje povinnosti, riešia nové a nové problémy, dosahujú výborné výsledky a na otázku, či by prijali dieťa znovu, odpovedia „áno, aj keď je to ťažšie, ako sme si mysleli“. Ale keď sa k nim dostanete bližšie, zistíte, že tú svoju guľu a kocku si ešte stále nesú oddelene so sebou.

Neohraničený čas

Kedy sa končí profesionálne rodičovstvo? Ukončením pracovného pomeru? Plnoletosťou dieťaťa, alebo odchodom dieťaťa z rodiny? Dá sa na základe podpísania pracovnej zmluvy začať nejaký vzťah? Veď ten musel vzniknúť oveľa skôr. Skôr ako niekto napísal: profesionálny rodič – meno, zverené dieťa – meno, vy budete spolu žiť. Alebo sa dá na základe zrušenia alebo ukončenia pracovnej zmluvy ukončiť nejaký vzťah? Veď ten musí či už prakticky, alebo aspoň v myšlienkach pokračovať dlhšie. Dlhšie, ako keď niekto napíše: bývalý profesionálny rodič – meno, dieťa – meno, vy už k sebe nepatríte.

Teraz by sa mohlo zdať, že profesionálna náhradná výchova je niečo, čo v reálnom živote hádam ani nemôže fungovať. Ale predstavte si – ono to funguje. A ako? Aké predpoklady musí spĺňať žiadateľ o profesionálne náhradné rodičovstvo? Aký má byť profesionálny rodič? Čo treba urobiť, aby mohli rodiny spojiť to guľaté aj hranaté dokopy? Pri písaní tejto publikácie mi jeden kazateľ povedal: „Vieš, s profesionálnym rodičovstvom je to ako s kresťanstvom. Nič nové nevymyslíš. Už je to dané a súčasne je to stále hľadanie. Najviac, čo pri profesionálnom rodičovstve potrebuješ, je bezpodmienečná láska. Jednoducho povedané mať rád. A ako je napísané – láska je trpezlivá, je dobrotivá, nezávidí, láska nikdy nekončí...“ Myslíme si, že tento muž vyjadril v niekoľkých vetách úplne presne to, čo by sme sa snažili napísať na niekoľkých stranách.

Asi sa ešte dlho budeme pokúšať zladit guľu do kocky, alebo kocku do guľu. Budeme hľadať riešenia, ako odstrániť určitý tlak, ktorý spojením týchto dvoch útvarov môže vzniknúť. Sme si vedomí, že sa nám nepodarí v tejto publikácii tú našu guľatú kocku nakresliť. A ani to nie je naším cieľom. Chceli by sme vám len ponúknuť pohľad na hranu, na guľu, na pnutie, na začiatok a následné pokračovanie. Záver by sme chceli nechať na každého z vás.

1.2. Deti odchádzajúce z vlastných rodín

Prečo deti nemôžu vyrastať vo vlastnej rodine

Každé dieťa potrebuje mať svojich ľudí – mamu, otca, súrodencov, starkých, strýkov, susedov, kamarátov... Pre každého z nás je domov, rodina, blízki, jednou z najväčších hodnôt, istotou, dôležitou spomienkou. Rodina to sú korene, z ktorých vyrastáme, a je to koruna stromu, do ktorej sa rozvíjame. Bez rodiny sme neúplní, neistí a osamelí.

Napriek tomu sú deti, ktoré vyrastajú bez svojich blízkych. Ako k tomu dochádza? Kde sú príčiny? Je to normálne?

Nie, nie je to normálne, žiaľ, nie je to ani ojedinelé. Deti, ktoré nemôžu vyrastať vo svojej biologickej rodine, existujú v každej spoločnosti, nech sa nachádza na akomkoľvek stupni rozvoja demokracie, ekonomiky, sociálneho cítenia. Určité negatívne javy, ktorých dôsledkom sú deti žijúce mimo rodiny, nie je možné nikdy úplne odstrániť. Príčiny sú rôzne, niektoré sú pochopteľné, iné nie.

Odkiaľ a ako sa teda deti dostávajú do DeD a do iných zariadení? Uvedieme aspoň niekoľko hlavných pozorovaní. Sú to:

- deti, ktorých rodičia sú chorí, mentálne alebo telesne postihnutí a pre svoj stav nie sú schopní sa o deti postarať; súčasne ani v širšej rodine nie je nikto, kto by sa mohol a chcel o deti starať,

- deti, ktorých rodičia žijú asociálnym spôsobom života (alkohol, drogy, trestná činnosť a pod.) a tým zapríčinili, že nemôžu vychovávať vlastné deti,
- deti, ktorých rodičia sa vzhľadom na svoje sociálne podmienky nemôžu postarať o svojich potomkov (bezdomovci, nezamestnaní),
- deti, ktoré sa narodili postihnuté a ich rodičia nezvládli bremeno starostlivosti o postihnuté dieťa a volili pre dieťa radšej ústavnú starostlivosť,
- deti rodičov, ktorí zlyhávajú v starostlivosti o deti z dôvodu, že nezažili láskyplný vzťah a nie sú ho schopní ani vytvoriť (rodičia často vyrastali v inštitúcii alebo v problémovom rodinnom prostredí),
- deti maloletých matiek, ktoré neboli dostatočne zrelé pre výchovu dieťaťa a nemali rodinné zázemie, ktoré by ich podporilo,
- deti rodičov, ktorí sa správajú voči nim patologicky – psychicky alebo fyzicky ich týrajú, zneužívajú alebo zanedbávajú,
- deti rodičov, ktorí nezvládli zmenené ekonomicko-spoločenské podmienky a postupne prepadli do siete sociálnej pomoci a neboli schopní postarať sa o seba a svoju rodinu,
- deti, ktorých rodičia zomreli a v rodine nebol nikto, kto by sa o ne mohol postarať (týchto detí je v detských domovoch asi do 3 %).

Je zrejme, že príčin, pre ktoré sa deti umiestňujú v ústavnej výchove, je ešte viac. Tu sme sa pokúsili vymenovať len tie najčastejšie. Zrejma je aj skutočnosť, že dieťa je v tom vždy nevinne – ono však znáša tie najťažšie dôsledky.

Je ťažké hľadať príčiny – je to zlyhávajúci rodič, chýbajúca podpora okolia, nedostatočná sociálna pomoc, súhrn všetkých týchto a mnohých ďalších vplyvov...? Faktom zostáva, že nám v praxi chýba účinný systém podpory zlyhávajúcej rodiny. Riešením kritických situácií býva umiestnenie dieťaťa v ústave – jeho vyňatie z prostredia, kde bolo ohrozené, a umiestnenie do prostredia, kde má zabezpečené jedlo, teplo, zdravotnú starostlivosť, vzdelávanie a... kde je tiež ohrozené. Ohrozené nedostatkom citových väzieb, nedostatkom podnetov, prázdnotou, opustenosťou, chýbajúcim zmyslom života.

Nie je naším cieľom hľadať príčiny ani súdiť vinníkov. Nemáme rovnaké podmienky, schopnosti, osobnostné predpoklady, vzdelanie, zdravie. Nikto z nás nemôže zaručiť, že jeho deti sa do ústavu **nikdy** nemôžu dostať. Nešťastná náhoda, súhrn rôznych okolností môžu prevrátiť život nás i našich blízkych naruby. Preto je naším cieľom zamerať sa na hľadanie riešenia, ktoré by mohlo pomôcť deťom žijúcim v ústavnej starostlivosti. To je poslaním aj materiálu, ktorý práve čítate.

1.3. Riešenia pre deti, ktoré odchádzajú z biologických rodín

Dieťa odchádza zo svojej pôvodnej biologickej rodiny. Kde a za akých podmienok môže ďalej prežívať svoje detstvo a dospievanie? Čo ho čaká? V tejto kapitole rozoberieme základné formy náhradnej rodinnej starostlivosti a výkonu ústavnej výchovy v DeD a iných špecializovaných zariadeniach.

Foriem starostlivosti o dieťa vyňaté z pôvodnej rodiny je niekoľko. Tie, ktoré sú budované na rodinnom princípe, sú nasledovné:

- osvojenie/adopcia,
- pestúnska starostlivosť,

- zverenie dieťaťa do výchovy iného občana než rodiča (§ 45 Zákona o rodine) a opatrovníctvo,
- profesionálna náhradná výchova v rodine,
- starostlivosť v samostatných výchovných skupinách, kde pracuje manželský pár aj so svojimi biologickými deťmi (napr. detské mestečko, kde je viac ako 6 takýchto skupín).

Posledné dve formy sú však podľa našej legislatívy vymedzené v rámci nariadenia ústavnej výchovy.

Cesta do detského domova

Cesta dieťaťa odchádzajúceho z biologickej rodiny je komplikovaná. Ak má menej ako tri roky, odchádza do dojčenského ústavu (v súčasnosti sa už aj tieto zariadenia volajú detské domovy). Viaceré bývalé dojčenské ústavy pracujú veľmi svedomito a usilujú sa čo najviac detí umiestniť do náhradných rodín. Viaceré deti sa vracajú späť do pôvodných rodín. Podľa prieskumu OZ Návrat z roku 1994 až 36,5% detí odchádzalo z detských domovov pre deti do 3 rokov späť do rodinného prostredia (6,5% do NRS a 30% do pôvodných rodín). Skoro dve tretiny detí však prechádzalo do ďalších typov ústavných zariadení (prevažne detských domovov). Z detských domovov pre deti nad 3 roky sa do NRS dostalo však už len necelé percento detí (za sledované obdobie jedného roka z celkového počtu 2666 detí žijúcich v 51 zariadeniach). Perspektíva dieťaťa s nariadenou ústavnou výchovou, ktoré má viac ako 3 roky, získať možnosť žiť v rodinnom prostredí je teda len minimálna.

Ústavná výchova

Život detí umiestnených do DeD na základe právoplatného rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej výchovy (prípadne na základe rozhodnutia o okamžitom umiestnení dieťaťa do starostlivosti nahrádzajúcej starostlivosť rodičov dovtedy, kým rozhodne súd) sa odohráva v niektorých z nasledovných typov starostlivosti:

- detské domovy internátneho typu,
- sieť samostatných výchovných skupín, ktoré vonkajšími znakmi pripomínajú rodinný život (samostatné hospodárenie, usporiadanie miestností – spálne, obývačka, kuchyňa),
- sieť samostatných výchovných skupín, kde deti žijú v skupinách, v ktorých stabilne pracujú manželské páry; v takýchto výchovných skupinách žijú aj deti vychovávateľov,
- profesionálna náhradná výchova v rodine, kde rodiny žijú vo svojom prirodzenom prostredí (byt, rodinný dom) spoločne s deťmi z DeD.

Cesta do náhradnej rodiny

V tejto časti formy náhradnej rodinnej starostlivosti len vymenujeme. Podrobnejšie sa s nimi môžete oboznámiť v brožúre Hľadáme rodičov (OZ Návrat, 1996), v citovaných zákonoch, prípadne vám o nich podajú informácie sociálni pracovníci na okresných úradoch.

Jednotlivé formy NRS sú nasledovné:

Adopcia/osvojenie

(Zákon č. 94/1963 Zb., o rodine v znení neskorších predpisov).

Adopcia a osvojenie sú dva výrazy pre ten istý právny vzťah.

Pestúnska starostlivosť

(Zákon č. 265/1998 Z.z., O pestúnskej starostlivosti a príspevkoch pestúnskej starostlivosti).

Zverenie dieťaťa do výchovy inému občanovi ako rodičovi

(§ 45 Zákona o rodine).

Súd ustanovuje opatrovníka (podľa §78 a nasl. Zákona o rodine) vtedy, ak tu nie je ani jeden z rodičov, ktorý by mal rodičovské práva a povinnosti. K takýmto prípadom dochádza, ak rodičia zomreli, boli zbavení rodičovských práv alebo nemajú spôsobilosť k právnym úkonom v plnom rozsahu. Úlohou opatrovníka je dieťa vychovávať, zastupovať ho a spravovať jeho záležitosti namiesto jeho rodičov. Opatrovníkom môže byť príbuzný dieťaťa, prípadne príslušný okresný úrad alebo obec. Opatrovník však nemá povinnosť osobne sa o dieťa starať. Ak sa opatrovník o dieťa osobne stará a nahradzuje tým rodičovskú starostlivosť v plnej miere, vznikajú mu aj dieťaťu nároky ako pri pestúnskej starostlivosti.

2. Deti žijúce mimo vlastnej rodiny

2. 1. Čo prežívajú deti v detskom domove

Čo prežívajú deti v detskom domove? Skúsme hľadať odpoveď na túto otázku tým, že sa pozrieme na to, ako sa deti v detskom domove správajú. Správanie je totiž cestou, ktorá nás môže priviesť k ich prežívaniu.

Rôzne výskumy a aj praktická skúsenosť poukazujú, že u detí v detskom domove sa častejšie vyskytujú niektoré prejavy, ktoré sa u detí od malička vychovávaných v rodine nachádzajú v omnoho menšej miere, alebo vôbec nie.

Deti v detských domovoch majú často problémy v sociálnom správaní. Prejavuje sa to predovšetkým v komunikácii s ľuďmi z blízkeho okolia – zamestnancami či chovancami detského domova, učiteľmi, spolužiakmi a pod. Táto narušená komunikácia môže mať viaceré podoby (napr. šikanovanie alebo poruchy správania).

Škola je ďalšou oblasťou, v ktorej možno nájsť určité špecifiká detí z detského domova. Skúsenosti ukazujú, že výsledky, ktoré tieto deti podávajú v škole, nedosahujú ich reálne schopnosti či možnosti. Často sa stáva aj to, že deti s normálnou inteligenciou v škole zlyhávajú alebo bývajú zaradené do osobitných škôl.

Samostatnú oblasť tvoria negatívne vplyvy kolektívnej výchovy. Kolektív, ako vieme, má svoje miesto v živote každého človeka, avšak v situácii, kde chýba rodinné prostredie, negatívne vplyvy kolektívu vysoko predstihujú jeho pozitívne vplyvy. Jedným z dôsledkov výchovy v kolektíve je už spomínané šikanovanie (jeden možný spôsob, ako „prežiť“ v kolektíve). Ďalšími dôsledkami sú strata intimity, zníženie vedomia osobnej zodpovednosti a chápania osobného majetku („všetko je spoločné“), s čím zase súvisia napr. krádeže.

Prostredie kolektívu, kde sa stretávajú a žijú deti rôzneho veku a pohlavia, prináša so sebou ešte ďalší okruh problémov – a to možnosť predčasných sexuálnych skúseností, pohlavného zneužívania, náhradného uspokojovania potrieb (napr. masturbácia, nadmerná konzumácia stravy), prenášania nevhodných návykov na mladšie deti a pod.

Jedným z ďalších problémov každého kolektívneho zariadenia, kde sú klienti (v našom prípade deti) umiestnení nedobrovoľne, je tzv. druhý život. Deti sa viac-menej prispôbujú oficiálnemu programu a režimu dňa, ale často len po formálnej stránke. Ich skutočné prežívanie, riešenie vzájomných vzťahov a konfliktov sa deje pod rúškom utajovania pred vychovateľmi a vedením domova. Fungujú pri tom nepísané zákony, čo kto môže, čo má kto spraviť, kto vedie skupinu (skupiny) ako vodca, kto je čierna ovca, čiže tu fungujú zákonitosti dynamiky skupiny. Čo je však nebezpečné, že sa to často deje už v spomenutej oblasti „druhého života“. Ak vznikne napríklad konflikt, v ktorom niekto z detí urobí niečo nedovolené, vedenie domova ho rieši, oficiálny „vinník“ je potrestaný a všetko sa má vrátiť do „normálnych“ koľají. Večer si však uvedený problém vyriešia deti po svojom, vinník z ich pohľadu dostane bitku (ktorá môže mať často brutálnu podobu) a prijímú sa ďalšie opatrenia. To je reálny príklad druhého života.

Doteraz sme sa sústredili na vonkajšie prejavy u detí v detských domovoch. Ako to však už obyčajne býva, vonkajšie prejavy úzko súvisia s vnútorným prežívaním. Výskumy poukazujú, že u detí z detského domova sa častejšie objavuje citová nevyrovnanosť, nedôverčivosť, sklony k uzavretosti, k pesimistickému ladeniu, k rezignácii, nestálosť v postojoch, záujmoch. Tieto deti majú celkovo viac obáv a reakcií strachu, menej kontrolujú svoje vlastné city a prejavy ako deti bežnej populácie. Taktiež nemajú vytvorené citové a sociálne zázemie a väzby, nemajú pocit istoty a bezpečia v najzákladnejších ľudských vzťahoch, úplne samozrejmych u detí v normálnom rodinnom prostredí.

Všetky tieto fakty popisujú v prvom rade stav prežívania a správania detí z detského domova. Na to však, aby sme pochopili, čo sa skrýva za týmto stavom, musíme ísť ešte hlbšie. Musíme sa vrátiť k niečomu, čo psychológovia nazývajú rôzne, ale napriek tomu hovoria o tom istom – o základnej istote, o základnej dôvere, o potrebe bezpečia, o potrebe prináležať k niekomu, niekam patriť. Rôzni psychológovia sa zhodujú v tom, že na to, aby si dieťa dokázalo vytvoriť svoju vlastnú identitu, pevné vzťahy, rozvinúť naplno svoju osobnosť, dokázalo (a chcelo) poznávať svet okolo seba, musí mať uspokojenú túto svoju najzákladnejšiu potrebu, ktorú si môže naplniť len v úzkom vzťahu s „materskou“ osobou (t.j. osobou, ktorá sa o neho primárne stará, trávi s ním čas, je mu k dispozícii, keď niečo potrebuje, keď cíti strach a pod.). Toto „základné“ je skutočným základom pre vývin osobnosti v budúcnosti.

Položme si ešte jednu otázku. Sú deti v detskom domove rovnaké ako ostatné deti? V určitom zmysle áno, v určitom však nie. Dieťa, ktoré sa narodí v rodine, sa nemusí zamýšľať (a ani sa obyčajne nezamýšľa) nad tým, kto sú jeho rodičia, prečo pri ňom nie sú, prečo ho opustili, kto ho má rád, koho môže mať rado ono a podobnými „obyčajnými“ otázkami. V tomto zmysle sú deti z detských domovov iné ako ostatné deti. Aj ony, rovnako ako každý z nás, majú svoju „životnú tému“. Ich „životnou témou“ je túžba po niekom blízkom.

2.2. Základné psychické potreby detí

Štokholmské noviny Dagens Nyheter 1990: „Historik Sallimbeni žijúci v 13. storočí v Taliansku – Parme píše o experimente cisára Frederika II., ktorý mal objasniť, aký je pôvodný jazyk človeka. Zhromaždil niekoľko detí a zamestnal dojky, aby sa o ne starali za špecifických podmienok: – nesmeli sa k nim prihovárať, ani im spievať a nesmeli ich nosiť ani na rukách.

Panovník – experimentátor – predpokladal, že bez ľudského kontaktu by sa tieto deti mali vyvíjať maximálne prirodzeným spôsobom. Cisár však nikdy nezistil, aký je pôvodný jazyk človeka. Deti postupne zomreli bez akýchkoľvek viditeľných príčin.“

Táto skutočná udalosť je v odborných kruhoch známa. Aj združenie Návrat ju už niekoľkokrát citovalo v materiáloch, ktoré publikovali (pozri kapitolu použitá literatúra). Sme však presvedčení, že aj známe veci je nutné opakovať.

Informácie a poznanie totiž nezabezpečujú ich zákonité uplatňovanie v praxi. Preto budeme v ďalších riadkoch tejto kapitoly hovoriť o psychických potrebách detí. Aj keď o nich vieme, náš sociálny systém ich v oblasti starostlivosti o deti žijúce mimo pôvodnej rodiny zohľadňuje len minimálne.

A tak idú psychické potreby inštitucionalizovaných detí pri organizovaní a realizácii starostlivosti do ústrania. Veď argumentov typu „nie sú financie“, „ľudia nie sú a keď sú, tak sú preťaženi“, „načo meniť už zabehané a rokmi odskúšané modely“, „nemeňme to, budú problémy“

alebo jednoducho „nedá sa to“, počujeme aj dnes z každej strany dost.

A preto má význam opakovať známe fakty.

Každé dieťa sa rodí s potrebami. Ak ich svojou starostlivosťou rodičia (dospelí) naplňajú, vtedy má dieťa základné predpoklady na to, aby sa harmonicky rozvinulo a stalo sa plnohodnotným zrelým dospelým jedincom. **Ak dieťaťu nie je daná príležitosť k uspokojovaniu niektorej z jeho základných (vitálnych) psychických potrieb v dostačujúcej miere a po dosť dlhú dobu, hovoríme o psychickej deprivácii.**

Naplňanie psychických potrieb detí je rovnako dôležité ako uspokojovanie potrieb telesných. Dokazuje to aj experiment, ktorý sme popísali v úvode tejto kapitoly.

Podľa Matějčka a Langmeiera (1974) a Matějčka (1986) môžeme rozdeliť základné psychické potreby nasledovne:

- potreba blízkej osoby,
- potreba určitej miery podnetov,
- potreba základných podmienok pre účinné učenie,
- potreba možnosti uplatnenia,
- potreba otvorenej budúcnosti.

Potreba blízkej osoby

Uvedenou potrebou detí sa budeme zaoberať v najväčšej miere, pretože ju považujeme za rozhodujúcu a ostatné sú s ňou v úzkom prepojení.

Už počas vnútromaternicového vývinu sa vytvára puto medzi matkou a dieťaťom. Po jeho narodení matka (otec) reaguje na signály, ktoré dieťa vysiela (plač, úsmev, mimoslovné a neskôr slovné prejavy), a ich vzájomné puto sa stále upevňuje a prehĺbuje. Putom pritom rozumieme láskyplný vzťah medzi dvoma jednotlivcami, ktoré pretrvávajú v priestore a čase a slúži k ich emocionálnemu spojeniu (Fahlberg, 1991). Uvedený vzťah ovplyvňuje v plnej miere fyzický aj rozumový vývin a pomáha tiež pri budovaní základov pre duševný vývin. Puto a vzťah pripojenia (dieťa – rodič) sa tiež stáva prototypom pre následné medziludské vzťahy v širšej rodine, ako aj v okolí dieťaťa. Úlohou rodičov je vytvárať prostredie, ktoré dieťaťu pomôže dosiahnuť jeho maximálny potenciál v telesnej, duševnej, rozumovej a duchovnej oblasti. Dieťa sa má naučiť zvládať prostredie. Obidva ciele môžu byť dosiahnuté len s pričinením obidvoch strán.

To, že dieťa môže úspešne prejsť cez štádiá vývinu, je možné len v kontexte vzťahu rodič – dieťa. Vzťah rodič – dieťa je teda vzťahom vzájomným. Winnicott v roku 1950 poznamenal, že ani neexistuje taká skutočnosť ako „len dieťa“. Poznáme len dvojicu „matka (rodič) – dieťa“.

Uspokojivé naplňanie potreby blízkej osoby cez vytvorenie vzájomného puta pomáha podľa Fahlbergovej (1991) dieťaťu:

- dosiahnuť plný intelektuálny potenciál,
- triediť a chápať pozorované okolie,
- myslieť logicky,
- dôverovať iným,
- získavať sebadôveru,
- lepšie zvládať stres a frustráciu,
- redukovat pocity žiarlivosti,
- prekonávať bežné strachy a obavy,
- zvyšovať vedomie vlastnej hodnoty,

- pri vývine sociálnych emócií,
- pri vývine svedomia.

Z uvedených skutočností nám fakt, že dieťa v ústavnom prostredí nemá možnosť vytvoriť si dostatočne hlboký vzťah k jednej osobe, zaznieva priam alarmujúco. Čím viac priblížime starostlivosť detí v DeD rodine, tým menšie budú negatívne následky v psychike detí. Tu platí nepriama úmera.

Potreby určitej miery podnetov a základných podmienok pre účinné učenie

Primeraná starostlivosť rodičov o dieťa prináša dieťaťu širokú paletu stimulácie:

- úsmevy,
- prihováranie sa cez citoslovce,
- nosenie na rukách,
- vnímanie a ochutnávanie nových jedál,
- vnímanie hračiek a objektov rôznych tvarov, farieb a materiálu, vnímanie zvukov.

To všetko pôsobí na dieťa už od narodenia. Od cca 9. mesiaca vzájomné interakčné hry, ako skrývanie tváre a následné „tu som“, ťapkanie rukami, dávanie „pá-pá“, prirodzene stimulujú dieťa v rôznych oblastiach. V priebehu ďalších mesiacov bude dieťa napodobňovať široký okruh rodičovských aktivít. Príchodom dieťaťa do predškolských a školských zariadení prichádza v dnešnej dobe až k presýteniu podnetmi a množstvom učebného materiálu. Pri individuálnom prístupe rodiča k dieťaťu má však dieťa základný predpoklad zvládnuť podľa svojich schopností aj toto dôležité vývinové obdobie.

Podľa Koluchovej (1990) deti predškolského a školského veku, ktoré vyrastajú v kolektívnych zariadeniach:

- nemajú možnosť učiť sa na modeloch vzťahov v rodine (úloha matky a otca, súrodenecké vzťahy),
- majú nedostatok príležitostí pre osobnú iniciatívu a zodpovednosť,
- stimulácia a učenie nie je u nich spontánne – čas oddelený na výchovnú činnosť je toho dôkazom,
- majú aj osobný čas do značnej miery zviazaný a organizovaný. Táto nesamostatnosť a anonymita je potom príčinou rôznych zlyhaní v sociálnom začlenení v adolescencii a v dospelosti.

Ako ďalej uvádza Koluchová, nedostatočné uspokojovanie potrieb stimulácie a učenia v ústavnom prostredí dokazuje aj:

- oneskorovanie psychomotorického a rečového vývinu detí v útlom veku,
- častú školskú nezrelosť detí z DeD a aj ich horší prospech,
- povrchnosť a nediferencovanosť citov, sociálnych vzťahov a nápaditosť v správaní.

Potreba možnosti uplatnenia

V aktívnej interakcii si dieťa začína uvedomovať svoje „ja“, svoj význam, pozíciu až možnosti uplatnenia. Je to potreba identity. Dieťa však očakáva od svojho okolia (od druhého človeka) potvrdenie svojho „ja“ – očakáva a potrebuje pochvalu, prijatie, ocenenie svojich výkonov a svojho postavenia. Potrebuje potvrdenie svojej identity vo svete vecí a ľudí.

Hodnotiace prijatie od rodičov predstavuje kvalitu rodičovského správania, v rámci ktorej sa najlepšie uskutoční uspokojenie potreby osobnostno-sociálneho významu vo vývoji človeka.

Dieťa prežíva vo vzťahu k rodičom, že má hodnotu, o čom dostáva od rodičov jasné potvrdenie, jeho identita sa môže v takomto prostredí najlepšie vyvíjať.

Rodičia však musia viesť dieťa od absolútnej závislosti k postupnej samostatnosti, pritom mu však naďalej zostávajú modelom pre jeho „ja“, a odovzdávať mu hierarchiu hodnôt. Táto úloha je veľmi náročná a veľa rodičov v našej kultúre nevie „uvoľniť“ deti od závislosti od seba.

Už sám fakt, že deti boli opustené vlastnými rodičmi, znevýhodňuje ich vývin identity v samotnom jadre. Nevyhnutným predpokladom pre zdravý vývin svojho „ja“ je práve úzky vzťah pripojenia (puto). Pretože sme problém možnosti naplnenia vzťahu pripojenia v ústavnej výchove už rozoberali, chceme len skonštatovať, že uspokojovanie potreby uplatnenia, potreby identity je v prostredí DeD značne limitované.

Je paradoxné, že deti umiestnené do ústavných zariadení v dôsledku zlyhania, nezájmu alebo neschopnosti biologických rodičov prenášajú pocit viny na seba. Často prežívajú, že museli byť veľmi zlí, urobiť niečo nesprávne, ak sa ich rodičia vzdali. Obviňujú seba a týmto mechanizmom je ich pocit vlastnej hodnoty značne potláčaný. Nemajú dostatočnú sebadôveru, ich hodnotenie seba samých je veľmi negatívne, čo ich vedie často k deštruktívnemu správaniu voči sebe alebo okoliu.

Problémy v tejto oblasti môžeme ziaľ pozorovať u mladých ľudí opúšťajúcich DeD, ktorí majú značné problémy práve s vlastnou identitou a vedomím vlastnej hodnoty.

Potreba otvorenej budúcnosti

Podľa Matějčka (1986) je táto potreba špecificky ľudská, pretože sa s ňou u iných živočíchov nestretávame. Je to potreba človeka mať stále niečo pred sebou, nejakú perspektívu, aby mohol plodne žiť a pracovať. Zatvorená budúcnosť by znamenala zúfalstvo.

Deťom, ktoré prežili život vo fungujúcej rodine, sa otvára perspektíva ich vlastných samostatných životov.

Skúsenosť rodinného zázemia, vytvorené putá, pocit základnej istoty a lásky pomáha deťom pri vytváraní puta k splodeným deťom po založení vlastných rodín. Tým tento pozitívny, cyklický proces pokračuje v ďalšej – novej generácii.

Ak však mladí ľudia „bez koreňov“ opúšťajú brány DeD, aké môžu mať asi vyhliadky do budúcnosti. Práca? Ubytovanie? Zázemie? Priateľstvá? Životné vízie? Všetko je príliš neisté a zahmlené. Aj ich deti sa ocitajú v riziku, že aj pre ne sa naplní osud detí vyrastajúcich mimo rodiny. Tým sa cyklus podobných osudov otvára, aby sa raz v budúcnosti možno znovu zopakoval...

Zhrnutie

V tejto kapitole sme sa snažili popísať základné psychické potreby detí a jedinečnosť rodinného prostredia pri ich naplňaní. V ďalšej časti sa pozrieme na charakteristické črty jednotlivých typov psychickej deprivácie.

2.3. Ako deti reagujú na pobyt v kolektívnom zariadení

Východiskom pre hľadanie odpovede na túto otázku nám môžu byť charakteristické črty **jednotlivých typov** psychickej deprivácie, tak ako ich uvádzajú Matějček a kol. v publikácii *Náhradná rodinná péče*, Portál 1999, str. 84–85.

Typ **relatívne dobre prispôsobivý** zahrnuje deti, ktoré sa v ústave nejavia nijako nápadne, dobre sa prispôbili prostrediu a z celkovo zníženého prísunu vývojových podnetov dokážu vyťažiť maximum. Takéto deti sa často označujú ako „miláčikovia“ detského domova.

Typ **útlmový** predstavuje deti, ktoré na prostredie ochudobnené o citové a zmyslové podnety reagujú znížením svojej vlastnej aktivity, javia sa ako pasívne, niekedy až apatické. V týchto prípadoch je nutné diagnosticky rozlíšiť, či nie je podkladom celkového útlmu organicky podmienená mentálna retardácia. Mnohé z týchto detí, predtým mylne diagnostikovaných ako mentálne retardované, v starostlivosti rodiny v pravom slova zmysle „rozkvitnú“ a neskôr môžu dosiahnuť aj vysokoškolské vzdelanie.

Typ **náhradného uspokojenia** označuje menej súrodú skupinu detí, ktoré neuspokojenie základných psychických potrieb kompenzujú neprimeraným „náhradným“ uspokojovaním iných potrieb. Stretávame sa u nich s agresivitou, s narcistickými alebo sadistickými tendenciami, mas-turbáciou, prejedaním a podobne.

Typ **sociálne hyperaktívny** predstavuje deti, ktoré na nedostatok citových podnetov reagujú neprimeraným sociálnym záujmom. Málo sa zaujímajú o veci, hru, prácu, o učenie, zameriavajú sa predovšetkým na kontakt s ľuďmi. Tento kontakt je však povrchný a rozptýlený. Ku každému sú rovnako milé a priateľské, pritom však bez hlbšieho vzťahu. Sú prelietavé, nepoznajú vernosť atď. Takéto deti by mali byť umiestnené do rodiny s menším počtom detí, pretože väčšia skupina detí im môže pripomínať len pokračovanie kolektívneho spôsobu života a sťažovať intímnejšie nadviazanie vzťahu s blízkymi osobami (matka, otec, súrodenci).

Typ **sociálnej provokácie** znamená, že sa dieťa pri nedostatku citových podnetov „násilne domáha práva na lásku“ sústavnými provokáciami dospelých. Chce mať „svojich ľudí“ naozaj len pre seba. Druhé deti predstavujú pre ne nevítanú konkurenciu, takže sú voči nim často neprimerane agresívne. Tento typ deprivovaného dieťaťa sa na rozdiel od predchádzajúcich typov môže na prvý pohľad javiť ako odpudivý, ale napríklad v adoptívnom zväzku sa prispôbuje často prekvapivo dobre. (Získa vlastne to, o čo v skrytosti doteraz márne bojovalo.)

3. Profesionálna náhradná výchova v rodine (PNVR) v legislatíve a praxi

3.1. Právne vymedzenie PNVR

Profesionálna náhradná výchova v rodine bola u nás prvýkrát právne zakotvená v r. 1993 v zákone č. 279/93 Z.z. o školských zariadeniach. Detské domovy v tom čase patrili pod rezort školstva. Zámerom zákonodarcu bolo vytvoriť taký typ náhradnej rodinnej výchovy, v ktorom by sa spájali výhody rodinného prostredia s dostupnosťou odbornej pomoci pri výchove. Profesionálna náhradná výchova v rodine bola určená pre tie deti, ktoré si nebolo možné osvojiť a nepodarilo sa im nájsť ani pestúnsku rodinu. To znamená pre skupinu detí znevýhodnenú tým, že ide o deti staršie, súrodenecké skupiny, deti rómske, deti s výchovnými, zdravotnými a inými problémami, deti, ktoré sú v kontakte s rodičmi, ale rodičia ich nemôžu sami vychovávať...

Od 1.1.1997 prešli DeD a vtedy dojčenské ústavy pod rezort Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny. Zákon č. 222/96 Z.z. o organizácii miestnej štátnej správy zakotvil možnosť zriaďovať pri detských domovoch profesionálne náhradné rodiny. Od 1.7. 1998 problematiku profesionálneho rodičovstva právne vymedzuje v § 26 zákon č. 195/98 Z.z. o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov a vyhláška MPSVaR SR č. 198/98 Z.z. Z uvedených právnych noriem vyplývajú nasledovné skutočnosti:

- Detský domov môže poskytovať starostlivosť v rodinách na profesionálne vykonávanie náhradnej starostlivosti (ďalej „profesionálna náhradná rodina“), ktoré poskytujú deťom starostlivosť a výchovu vo vlastnom rodinnom prostredí mimo detského domova.
- Profesionálna náhradná rodina je organizačnou súčasťou detského domova, ktorá poskytuje na dohodnutý čas starostlivosť dieťaťu s nariadenou ústavnou výchovou. Môže poskytovať starostlivosť aj maloletej matke s nariadenou ústavnou výchovou a jej dieťaťu.

Poznámka: Aj keď hovoríme o rodine, nemusí ísť len o manželov. Profesionálnu náhradnú rodinu môže vytvoriť aj osamelá žena alebo muž.

- Profesionálny rodič je zamestnancom detského domova.

Poznámka: Z toho vyplývajú aj všetky pracovnoprávne vzťahy, ktoré sa v tomto špecifickom pracovnom pomere nie vždy ľahko realizujú. Zamestnanec má napr. nárok na dovolenku, ale ako si ju vyberie – vráti na ten čas dieťa do domova?, preplatí mu ju detský domov?, čo možno považovať za pracovný úraz?, do akej miery môže nadriadený pracovník zasahovať do výkonu práce – v tomto prípade vlastne do intímneho rodinného prostredia, rodinného fungovania, kde sa okrem detí a zamestnanca nachádzajú ešte ďalší členovia domácnosti. Aj keď zákonodarcovia tvrdia, že tieto otázky sú všetky ošetrené príslušnými zákonmi a vyhláškami, prax sa so súčasnou právnou úpravou nevie celkom vyrovnáť.

- V profesionálnej náhradnej rodine možno poskytovať starostlivosť najviac trom deťom, ak sú zamestnancami detského domova manželia, starostlivosť sa môže poskytovať najviac šiestim deťom.

Poznámka: V DeD nájdeme aj väčšie súrodenecké skupiny a nájdú sa aj ľudia, ktorí sú ochotní starať sa aj o viac detí. V takýchto prípadoch zákon obmedzuje možnosti.

- Ak dieťa vyžaduje liečebno-výchovnú starostlivosť (t.j. činnosť zameranú na zmiernenie porúch, telesného, zmyslového, duševného, osobnostného a sociálneho vývinu) alebo ide o dieťa vážne psychicky narušené, považuje sa na určenie počtu detí za dve deti.
- Dieťaťu sa môže v detskom domove (a teda aj v profesionálnej náhradnej rodine) poskytovať starostlivosť do dosiahnutia plnoletosti (do 18 rokov) alebo ďalej až do osamostatnenia, najdlhšie do 25 rokov veku. Za osamostatnenie sa považuje predovšetkým zabezpečenie si bývania.

Poznámka: Samozrejme, že dieťaťu sa bude poskytovať starostlivosť napr. počas štúdia, pretože je stále nezaopatrené, otázne je, a musíme priznať, že sme sa s takým prípadom zatiaľ nestretli, či DeD bude profesionálnemu rodičovi poskytovať mzdu, ak dieťa už bude plnoleté, zaopatrené, možno bude pracovať, ale nebude mať zabezpečené samostatné bývanie.

- Právny status dieťaťa sa nemení, dieťa je stále v ústavnej výchove, nie je potrebné rozhodnutie súdu.

Poznámka: Rozhodnutie o vytvorení pracovnoprávneho vzťahu s profesionálnou rodinou je v kompetencii riaditeľa detského domova.

- Detský domov, popri pracovnej zmluve, uzatvára so svojím zamestnancom ešte dohodu o vykonávaní starostlivosti v profesionálnej náhradnej rodine – v nej sú uvedené najmä
  - osobné údaje zamestnanca,
  - osobné údaje detí (meno, priezvisko, rodné číslo...),
  - formy a rozsah spolupráce detského domova s profesionálnou náhradnou rodinou,
  - výška a spôsob úhrady výdavkov na dieťa, ktorému sa poskytuje starostlivosť v rodine,
  - zoznam súčastí prvotného vybavenia dieťaťa.

Poznámka: je dobré, ak uzatvoreniu dohody predchádza aj písomný súhlas zákonného partnera profesionálneho rodiča – zamestnanca DeD, že bude pomáhať a podieľať sa na starostlivosti a výchove zvereného dieťaťa (detí).

V uvedenej dohode môžu byť zakotvené aj ďalšie podmienky, ktoré navrhne zamestnanec – profesionálny rodič.

Ďalšie podmienky profesionálnej náhradnej výchovy, ktoré nie vždy sú presne stanovené a jasné, sú:

- Aj keď zaradovanie zamestnancov upravuje nariadenie vlády č.249/1992 Zb. o platových pomeroch zamestnancov v rozpočtových a niektorých ďalších organizáciách a orgánoch, ak nemá profesionálny rodič aspoň stredoškolské vzdelanie s maturitou, je znevýhodnený pri platovom zaradení, hoci môže vykonávať svoje zamestnanie porovnateľne s vysokoškolsky vzdelaným kolegom. Uvedenú oblasť by bolo vhodné právne upraviť v rámci zákona o verejnej službe.
- Príspevok, ktorý poskytuje detský domov na potreby dieťaťa, nie je taxatívne stanovený.

V jednotlivých detských domovoch môže byť výška príspevku odlišná, podľa podmienok, aké detský domov má. Vždy musí byť vopred dohodnutá v dohode, ktorá sa uzatvára pri vzniku pracovného pomeru.

V metodickom materiáli k realizácii ústavnej výchovy v profesionálnych rodinách, ktorý vypracoval Krajský úrad v Žiline v roku 1997, príslušní experti navrhovali ujednotiť hradenie skutočných nákladov na dieťa v profesionálnej rodine nasledovne:

Vek	Celková suma	Z toho stravné	Zvýšenie na diétu
0–6 rokov	2 500,- Sk	50,- Sk/deň = 1 500,-	300,- Sk/ mes.
6–10 rokov	3 000,- Sk	60,- Sk/deň = 1 800,-	360,- Sk/ mes.
10–15 rokov	3 500,- Sk	63,- Sk/deň = 1 900,-	380,- Sk/ mes.
15–25 rokov	4 000,- Sk	66,- Sk/deň = 2 000,-	400,- Sk/ mes.

Aj keď sa odvtedy v rámci Vyhlášky MPSVaR SR č.198/98 Z.z. upravovali niektoré finančné záležitosti DeD, otázka skutočných nákladov v korelácii s finančným príspevkom na úhradu potrieb dieťaťa v profesionálnej rodine v danej právnej norme upravená nebola.

Prikláňame sa k názoru, že takéto taxatívne vymedzenie bude nutné legislatívne vymedziť v pripravovaných zákonoch (o ústavnej výchove, sociálno-právnej ochrane), a to aj čo sa týka financovania DeD. V súčasnosti sú rozdiely vo financovaní DeD v jednotlivých krajoch Slovenska až zarážajúce (od 110–180 tisíc na rok a jedno dieťa celkových nákladov).

- Príspevok, ktorý sa poskytuje na dieťa, je potrebné vyúčtovať a doložiť potvrdenkami (okrem sumy vyčlenenej na stravu a príspevku na režiu).
- Profesionálny rodič vedie dieťaťu osobný denník, finančný denník a šatný denník. Tento spôsob sa však realizuje len pri niektorých DeD.
- Detský domov môže pomôcť profesionálnemu rodičovi pri kontakte s biologickým rodičom, hlavná táčha zvládnutia tohto kontaktu však zostáva na profesionálnom rodičovi.
- Profesionálny rodič nemôže zastupovať dieťa v plnom rozsahu. S prehlbujúcim sa vzťahom medzi dieťaťom a profesionálnym rodičom však toto zákonné obmedzenie nadobúda často nepríjemné konotácie.
- Skutočnosť, že sa záujemca stane profesionálnym rodičom, teda zamestnancom DeD, neznamená, že musí za každých okolností ukončiť alebo obmedziť pôvodný pracovný pomer. Pokiaľ jeho pracovná činnosť nie je na prekážku starostlivosti o dieťa, môže v nej pokračovať. DeD však môže trvať na ukončení alebo obmedzení iného pracovného pomeru, ak si to starostlivosť o dieťa vyžaduje (ak je dieťa v útlom veku, pre jeho zdravotný, psychický, sociálny vývin, ktorý vyžaduje intenzívnu starostlivosť a pod.).

Otázok, ktoré vznikajú pri realizácii profesionálnej náhradnej výchovy v rodinách, je veľké množstvo. Na niektoré budete možno hľadať odpoveď, dúfame že spolu s nami aj vy.

Podkladové materiály, ktoré sme v tejto kapitole spomínali, uvádzame v prílohách.

3.2. História zavádzania PNVR do praxe – odporúčania do budúcnosti

Prvá zákonná úprava umožňujúca realizáciu PNVR bola schválená v rámci Zákona č. 279/93 Zb. O školských zariadeniach. Paragraf 18 popisoval PNVR ako rodinnú formu starostlivosti o deti s nariadenou ústavnou výchovou nasledovne:

- Poslaním profesionálnej náhradnej výchovy v rodine je poskytnúť prechodnú alebo dlhodobú starostlivosť dieťaťu zo zariadenia náhradnej výchovy, prípadne iného špeciálneho výchovného zariadenia, alebo špeciálnej internátnej školy.
- V rodine, ktorá profesionálne vykonáva náhradnú výchovu, môžu byť najviac tri deti. Výnimku tvorí iba väčšia súrodenecká skupina.
- Osoba profesionálne vykonávajúca náhradnú výchovu v rodine je pracovníkom zariadenia náhradnej výchovy, prípadne iného špeciálneho výchovného zariadenia alebo špeciálnej internátnej školy.

Tvorcovia uvedenej právnej úpravy mali záujem priblížiť starostlivosť o deti v zariadeniach viac rodinnému modelu, pretože internátny model DeD je najmenej vhodný a v štátoch s vyspelým sociálnym systémom už dávno prekonaný. Súčasne mal daný model riešiť aj spružnenie prechodu detí z inštitúcií do rodín (mimosúdna cesta umiestňovania) a zefektívniť starostlivosť o dieťa s nariadenou ústavnou výchovou pri zachovaní pomeru detí a zamestnancov.

Napriek uzákoneniu profesionálnej výchovy v rodine v roku 1993 začali deti odchádzať do tejto formy starostlivosti až koncom roka 1995 a v priebehu roka 1996. Prvý pokus o zriadenie väčšieho počtu profesionálnych rodín pri DeD sa zrealizoval v Istebnom, kde vznikli tri nové rodiny, do ktorých odišli 3 deti. V ďalšom období si ešte 1 rodina zobrala do starostlivosti 2 deti a súčasne vznikla aj nová samostatná výchovná skupina z názvom „Domček“. Iniciatívna skupina odborníkov ponúkala vtedajšiemu vedeniu DeD pomocnú ruku pre celkovú transformáciu zariadenia. Ale vzhľadom na určité váhanie kompetentných pracovníkov bol proces ďalšieho zavádzania profesionálnej náhradnej výchovy pri uvedenom zariadení pozastavený.

V rokoch 1996–1997 vznikali pri viacerých DeD nové profesionálne rodiny, ale maximálne 1–2 pri jednotlivom zariadení.

Koncom roka 1997 po nástupe novej riaditeľky v DeD Necpaly sa pri uvedenom zariadení začala realizovať PNVR vo väčšej miere. Do júla 1998 existovalo už 7 rodín, v ktorých žilo 14 detí. Odborníci zo zainteresovaných inštitúcií sa dohodli na ďalšom pokračovaní transformácie DeD. Projekt bol podporený aj centrárou UNICEF v Ženeve a Európskou úniou v rámci programu PHARE – Decentralizácia sociálnych služieb prostredníctvom Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Celková vízia transformácie smerovala k umiestneniu polovice detí do rodín, uzatvoreniu jedného (prenajatého) kaštieľa a celkovej reorganizácii chodu DeD. Do konca júna 1999 bola transformácia uvedeného zariadenia ukončená. Expertná skupina zložená zo zástupcov (KÚ Žilina, DeD Necpaly, OZ Návrat), ktorá bola zodpovedná za priebeh transformácie, konštatovala splnenie vytýčených cieľov.

Po obidvoch pokusoch transformácie spomenutých DeD môžeme konštatovať, že pre širšie a úspešné zavádzanie PNVR do praxe sú nevyhnutné podmienky vo viacerých rovinách.

Postoje zainteresovaných odborníkov

V prvom rade sú dôležité postoje odborníkov v kľúčových pozíciách, ktorí môžu najviac

ovplyvniť zavádzanie PNVR do praxe. Ide teda o:

- vedenie DeD,
- zriaďovateľa – príslušný krajský úrad, sociálny odbor (oddelenie služieb a oddelenie sociálno-právnej ochrany),
- iné inštitúcie, ktoré asistujú pri vzniku profesionálnych rodín (CPPS, OÚ, PPP, mimovládne subjekty a pod.).

Postoje, ktoré môžu pozitívne ovplyvniť transformáciu DeD prostredníctvom PNVR, môžeme špecifikovať nasledovne:

- ochota spolupracovať,
- ochota vystúpiť zo zabehaných kolají a následne realizovať progresívne zmeny,
- ochota prijímať názory odborníkov, ktoré sa líšia od tých našich.

Analýza stavu, hľadanie možných riešení

Veľmi konštruktívny krok je vytvoriť určitú skupinu odborníkov zo zástupcov DeD, KÚ, CPPS, MVO, ktorí sa najprv dohodnú na kompetenciách a úlohách. Následne môžu byť usku- točnené:

- analýza situácie a potrieb v oblasti detí s nariadenou ústavnou výchovou v regióne,
- analýza stavu jednotlivého zariadenia (DeD, OŠI a pod.),
- definovanie priorít,
- definovanie možných alternatív,
- časový, personálny, materiálny a finančný plán jednotlivých variantov,
- citlivé vťahnutie zamestnancov a klientov do plánovania pripravovaných zmien,
- zaangažovanie (informovanie) aj širšej komunity (obec, cirkevný zbor, miestni podnikate- lia, škola a pod.) s cieľom získať ich podporu,
- postupné realizovanie a vyhodnocovanie jednotlivých krokov, vedúcich ku konečnému cieľu. Myslíme si, že situáciu detí odchádzajúcich z biologických rodín treba riešiť regio- nálne.

3.3. Súčasné trendy v zavádzaní PNVR

V súčasnom období (začiatok roku 2000) môžeme v praxi zavádzania PNVR do praxe vidieť dve základné tendencie:

I. Niektoré zariadenia si **postupne zriaďujú po 1–2 profesionálnych rodinách**, čo je pre kon- krétno deti, ktoré sa do nich dostanú, veľkým prínosom. Každú iniciatívu v tomto smere treba len podporiť a vyzdvihnúť. Uvedený postup však naráža na nutnosť navrhovať mzdový fond v rozpočte DeD a zo širšieho pohľadu sociálnej politiky neprináša systémové zmeny.

II. Druhá tendencia je postupovať cez **celkovú transformáciu inštitúcií na rodinné mode- ly**, ktorú PNVR s kombináciou iných foriem NRS a vytvárania samostatných výchovných sku- pín umožňuje. Tento prístup je však náročnejší, časovo zdĺhavejší a vyžaduje už spomínané po- stoje zainteresovaných strán.

Ak by sa v praxi začala dôsledne uplatňovať PNVR, vytvoril by sa reálny priestor pre nový spôsob organizovania starostlivosti o deti s nariadenou ústavnou výchovou. Pre deti, ktoré sa v priebehu ich pobytu v zariadení nepodarilo umiestniť do iných typov NRS, tak vzniká šanca na život v rodinnom prostredí.

Model nového typu DeD by teda mohol vyzeráť nasledovne:

Servisné centrum v zložení:

- riaditeľ/ka – zabezpečuje celkový chod centra a rodín,
- psychológ/špeciálny pedagóg – pomoc rodinám v špecifických vzťahových, výchovných otázkach, supervízia,
- psychológ/liečebný pedagóg/iní pedagogickí pracovníci – chod krízovej skupiny (samostatná výchovná skupina pracujúca pri servisnom centre),
  - sociálny pracovník – práca a styk s biologickými rodičmi detí, podpora rodín, pomoc pri osamostatňovaní detí (ubytovanie, zamestnanie a pod.),
  - ekonóm,
  - kumulovaná funkcia – údržbár, vodič, technický pracovník.

Krízová skupina/samostatná výchovná skupina

V dlhodobejšej perspektíve sa nám javí reálnejšie realizovať model transformácie (ale aj pri zriaďovaní nových DeD) s ponechaním krízovej (záchytnej) samostatnej výchovnej skupiny, do ktorej by prichádzali deti z terénu alebo z diagnostických centier. Súčasne môže táto skupina slúžiť aj na prechodný pobyt detí, ktoré sa z akýchkoľvek dôvodov vrátia späť z profesionálnych rodín.

Výhody nového modelu DeD:

1. Život detí sa kvalitatívne zmení. PNVR a iné rodinné formy podstatne lepšie zohľadňujú napĺňanie ich základných psychických potrieb.

2. Prechod detí po dosiahnutí dospelosti bude plynulejší. Predpokladáme, že niektoré rodiny môžu v priebehu realizácie

PNVR požiadať o zmenu starostlivosti o deti na adopciu, prípadne pestúnsku starostlivosť (čo sa už v niekoľkých prípadoch stalo).

Ale môžeme predpokladať, že aj pri realizácii PNVR až po dosiahnutí dospelosti dieťaťa bude jeho prechod do života vzhľadom na prežitie detstvo a dospievanie prirodzenejší.

Uvedené tvrdenia sú zatiaľ ešte nepotvrdené praxou, sú teda len hypotetické. Podľa našich informácií je najvyšší vek dieťaťa v PNVR 19 rokov (chlapec sa hlási na VŠ), takže v súčasnej dobe z uvedenej formy starostlivosti ešte žiadne dieťa do samostatného života neodišlo.

3. Zvýši sa efektívnosť pracovných miest. Pri internátnom modeli DeD je pomer priamych výchovných pracovníkov k ostatnému personálu takmer 1:1. Pri novom modeli môže byť prevažná časť zamestnancov DeD (profesionálni rodičia, vychovávatelia v samostatných výchovných skupinách) v priamom kontakte s deťmi. V novom modeli DeD sa tak môže výrazne zefektívniť pracovné uplatnenie zamestnancov zariadenia, kde prevažná väčšina bude priamo zainteresovaná vo výchovnom procese.

4. Podľa doterajších skúseností môže byť transformácia DeD finančne náročnejšia vo fáze zmeny skladby zamestnancov (vyplácanie odstupného, prechodné zvýšenie počtu zamestnancov v dobe, keď už sú zamestnané profesionálne rodiny a súčasne pracujú ešte zamestnanci, ktorí po organizačných zmenách opustia DeD, prípadne odídu do dôchodku).

Súčasne je však možný aj model, keď sa znížením stavu detí v DeD môže prevádzka zariadenia presťahovať z často nefunkčných budov do nových – vhodnejších. Tým sa môžu znížiť aj prevádzkové náklady na réžiu budovy. V Necpaloch sa v rámci transformácie uzavrela celá jediná budova (starý kaštieľ v prenájme).

Pri zmene štruktúry zamestnancov však môže stúpnuť položka mzdových výdavkov, pretože noví zamestnanci môžu byť zaradení do vyšších tarifných tried a stupňov v porovnaní so zamestnancami, ktorí zo zariadenia odídu (pomocné kuchárky, upratovačky, práčky, krajčírky, kuričky a pod.).

5. Prechod detí z výchovných skupín do profesionálnych rodín je realizovaný bez vstupu súdu a bez priameho súhlasu biologických rodičov.

6. Pozícia profesionálneho rodiča vytvára predpoklady na jej zrovnoprávnenie s inými profesiami poskytujúcimi sociálne služby z pohľadu laickej aj odbornej verejnosti.

3.4. Dilemy pri zavádzaní PNVR do praxe

Ak sa do života zavádzajú akékoľvek zmeny, vyvoláva to celú škálu otázok, problémov, protichodných názorov, nejasností a v tomto výpočte by sme mohli iste pokračovať.

Hovorí sa, že zmeny bolia. Súčasne však platí, že bez ich uskutočňovania by nebol možný vývoj.

Sociálna oblasť by mala byť veľmi pružná (to znamená nastavená na zmeny), lebo iba tak môže naplňovať aktuálne potreby cieľových skupín a jednotlivcov. V tejto kapitole len veľmi zjednodušene popíšeme problémy a otázky, ktoré sa vynorili v procese realizácie PNVR za posledných 5 rokov.

Jedným z najčastejšie uvádzaných argumentov, ktorý bráni zavádzaniu PNVR, je **nedostatok finančných zdrojov**. Myslíme si, že aj keď má tento argument reálny základ, nie je celkom opodstatnený. Prax totiž jednoznačne potvrdzuje, že tam, kde je primárna ochota a nastavenie zlepšiť život detí žijúcich mimo rodiny, je možné dosiahnuť dôsledné kvalitatívne zmeny. A to aj napriek faktu, že peňazí je málo.

Reálny nedostatok financií je však možné riešiť aj mimorozpočtovými zdrojmi, ktoré by sa mohli poskytovať zariadeniam s konkrétnymi a reálnymi transformačnými projektmi. Medzi takéto zdroje patria finančné prostriedky z lotérií, štruktúrne fondy EÚ, o ktoré je však nutné priamo žiadať na daný účel na vládnej úrovni.

Vážnejším faktorom, ktorý spôsobuje problémy pri transformačných aktivitách, sú **zabehané mechanizmy** fungovania inštitúcií, ich vedenia, nepružné myslenie a postoje kompetentných odborníkov.

Nevyjasnenie legislatívy vyjadrujú ako problém orgány miestnej štátnej správy pri uplatňovaní nových foriem a postupov, ale hlavne konkrétne zariadenia. Následne majú často strach z kontroly a chybných krokov.

Neistota a strach zo zavádzaných zmien – v praxi sa ukazuje nutnosť zmeny zabehávaných pracovných postupov a náplne práce zamestnancov DeD. Kým internátny model bol jasne organizovaný (spoločné športové, kultúrne a spoločenské akcie, čas na učenie, oddych a pod.), v rodinnom modeli sa takáto štruktúrovanosť nedá a nemôže uplatniť. Pracovníci DeD, hlavne riaditeľka/riaditeľ, vedúca/i výchovy a sociálna pracovníčka musia k profesionálnym rodinám pristupovať úplne inak ako k práci výchovných skupín.

Vážnym a pritom reálnym problémom je obava zo straty zamestnania ľudí, ktorí roky pracujú v DeD a iných zariadeniach. Pritom v praxi pôjde skôr o miesta pomocného personálu (kuchárky, upratovačky, kuriči, údržbári, šičky a práčky), ale v prípade nezájmu o profesionálnu výchovu zo strany vychovávateľov môžu aj oni prísť o pracovné miesta.

V rámci organizačných zmien je táto možnosť plne legálna a možná.

Myslíme si, že táto otázka by nemala byť tou najväčšou prekážkou v zavádzaní PNVR, pretože platí, že zamestnanci DeD sú tu kvôli deťom a nie naopak.

Ochota spolupracovať je kľúčovou podmienkou pre zavádzanie profesionálnej výchovy. Myslíme si, že všetky zúčastnené strany máme čo doháňať v tejto oblasti (centrálne orgány, orgány miestnej štátnej správy, DeD a iné zariadenia náhradnej výchovy, odborné pracoviská, mimovládne subjekty). Bludný kruh „nespolupráce“ treba stále prelamovať. Je to výzva pre všetky zúčastnené strany.

3.5. Otázky, ktoré by pri realizácii PNVR mali zvážiť zainteresované inštitúcie a jednotlivci

V tejto kapitole sa budeme zaoberať otázkami, ktoré sú adresované skôr pracovníkom DeD, KÚ, OÚ a iných zainteresovaných inštitúcií.

Vedenie DeD a KÚ (prípadne iný zriaďovateľ)

Motivácia

Zodpovední ľudia v DeD a iných inštitúciách musia byť presvedčení, že PNVR je v prvom rade prínosom pre deti, aj keď jej zavádzanie spôsobuje dospelým a zainteresovaným subjektom viaceré problémy.

Podporný servis

V regióne, kde uvažujeme o realizácii transformácie DeD, resp. o zavádzaní PNVR, je dôležité pripraviť na uvedený proces príslušné inštitúcie, ktoré vytvoria (vytvárajú) podporný servis pre DeD a PR. Týmito inštitúciami myslíme KÚ, OÚ, CPPS, PPP, MVO a iné špecializované pracoviská. Jedným zo základných pravidiel by mala byť komplexná starostlivosť o deti z určitého regiónu v rámci daného regiónu s participáciou uvedených inštitúcií.

Rozdelenie zodpovedností

- KÚ – metodika uplatňovania PNVR (výber DeD, financovanie, spoluorganizácia)
- OÚ – práca s biologickou rodinou dieťaťa v PNVR, v mieste bydliska PR by mal OÚ koordinovať informačné toky v danej oblasti (napr. organizácia stretnutí v daných konkrétnych prípadoch)
- CPPS – príprava a výber žiadateľov o PNVR, práca s profesionálnymi rodinami
- PPP – priebežný poradenský servis a práca s deťmi z PR
- MVO – spolupodieľanie sa na uvedených oblastiach, napr. OZ Návrat sa zameriava na výber a prípravu žiadateľov o PNVR, sociálne a psychologické poradenstvo pre existujúce rodiny, iniciačnú, osvetovú a informačnú oblasť v tejto problematike

Požiadavky na pracovníka DeD zodpovedného za PNVR

Zavádzanie PNVR do DeD prináša celú škálu nových otázok, požiadaviek a problémov. Spočiatku môžu mať skôr organizačno-procesný charakter. V každom prípade sa budú vyžadovať odlišné zručnosti od zainteresovaných (hlavne riaditeľ DeD a sociálna pracovníčka) ako pri riadení prevádzky internátneho zariadenia. Preto je nutné vyčleniť pri počte niekoľkých PR samostatné miesto, ktoré vzhľadom na závažnosť odporúčame obsadiť konkurzom. Aké predpoklady by mal spĺňať dotýčny zamestnanec:

- skúsenosti (prípadne nastavenie) s individuálnou prácou s klientmi,
- teoretické vzdelanie (psychológia, špeciálna/liečebná pedagogika, sociálna práca),
- sociálno-psychologický výcvik,
- skúsenosti v práci s rodinou,
- cit, empatiu, komunikačné zručnosti, neformálny prístup a hlavne schopnosť získavať si dôveru u budúcich kolegov – profesionálnych rodičov,
- v prípade pozície psychológa zručnosti v oblasti rodinnej terapie a v pozícii sociálneho pracovníka terénna sociálna práca v rodine.

Uvedené pracovné miesto je možné získať organizačnými zmenami v rámci celkovej transformácie DeD (prepúšťanie prebytočných zamestnancov, zmena skladby zamestnancov). Prípadne je nutné v tesnej spolupráci so zriaďovateľom (KÚ) získať finančné prostriedky na uvedené nové miesta odborných pracovníkov.

Proces tvorby nového miesta a získanie odborného pracovníka je v prvom rade otázkou nastavenia príslušného vedenia DeD.

Výber detí

Pri výbere neexistuje fenomén „vhodného“ a „nevhodného“ dieťaťa pre odchod do rodiny. O „vhodnosti“, resp. „nevhodnosti“ možno hovoriť len v súvislosti s odchodom konkrétneho dieťaťa do určitej konkrétnej rodiny.

Možno by k „vytypovaniu“ detí, ktoré sú „najviac“ ohrozené ústavnou výchovou, mohli prispievať aj diagnostické centrá.

Rozhodovanie

Z právneho hľadiska je plná zodpovednosť za vytváranie a chod PR na riaditeľovi DeD. Na základe našich skúseností sa však ukazuje ako potrebné vytvoriť pracovnú skupinu, ktorej rozhodnutia by mali odporúčací charakter. Uvedená skupina by sa vyjadrovala k zásadným otázkam typu:

- získavanie a vyjadrovanie sa k materiálom žiadateľov o profesionálnu náhradnú starostlivosť a na ich podklade ich odporúčanie alebo neodporúčanie do pozície profesionálnych rodičov,
- získanie dostatočného množstva informácií o deťoch, ktoré by mohli alebo mali ísť do profesionálnej starostlivosti,
- odporúčanie alebo neodporúčanie jednotlivého dieťaťa do danej rodiny na základe zhromaždených materiálov,
- hľadanie riešení problémov spojených s fungovaním novovytvorených profesionálnych rodín,
- možné zloženie pracovnej skupiny: riaditeľ a sociálny pracovník DeD, psychológ (CPPS alebo PPP), sociálny pracovník (OÚ, KÚ) a zástupca MVO pôsobiacej v tejto oblasti. Pracovná skupina môže podľa potreby prizývať ďalších odborníkov (vychovávateľov a pod.). Pri rozhodovaní „ktoré dieťa do ktorej rodiny“, je nevyhnutné brať ohľad na to,

ako v čo najväčšej miere minimalizovať opakované presuny dieťaťa z rodiny do rodiny, resp. do DeD.

Zamestnanci DeD

Transformácia DeD sa zamestnancov dotkne v značnej miere. Bude to od nich vyžadovať opustenie zabehaných kolají. Pravdepodobne nebudú vyjadrovať nadšenie nad zmenami z dôvodu pocitu ohrozenia. Na zaangažovanie zamestnancov, hlavne vychovávateľov, je dobré urobiť viaceré kroky:

- vytvoriť značný priestor pre komunikáciu,
- poveriť ich zodpovednosťami,
- primerane s nimi konzultovať jednotlivé kroky,
- zamestnanci DeD majú prednostné právo stať sa PR (aj keď to má svoje nevýhody), čo im treba opakovane ponúkať,
- vytvoriť priestor na komunikáciu medzi vychovávateľmi a profesionálnymi rodičmi.

Pri odchode väčšej skupiny detí do rodín je nevyhnutné urobiť zmenu celkovej štruktúry DeD (zamestnaneckej, organizačnej – pre deti zostávajúce v DeD sú vhodnejšie rodinné typy DeD).

Deti v DD

a) Príprava detí – na proces transformácie je potrebné pripravovať všetky deti, tie, ktoré odchádzajú, aj tie, ktoré zostávajú. Deti pred tým, ako sa dozvedia, kto z nich odchádza do rodiny, žijú v neistote, „na koho tá voľba padne“. Deti často vyjadrujú svoju neochotu a nechut' ísť do rodiny, za čím sa často skrýva postoj radšej zostať v „istote“ známeho prostredia DeD ako odísť do „neistoty“ neznámeho prostredia rodiny.

b) Deti odchádzajúce do rodín – je potrebné pripraviť ich na odchod zo známeho a príchod do neznámeho prostredia, pýtať sa ich, čo si o tom myslia, ako to prežívajú, jednoducho s nimi komunikovať. Pri práci s deťmi v DeD, ktoré odchádzajú do rodín, je dobré si uvedomiť aj fakt, že tieto deti do svojho odchodu strácajú svoju pozíciu v skupine detí v DeD, čo môže vplývať aj na ich správanie.

c) Deti zostávajúce v DeD – od začiatku je nutné sa s nimi rozprávať o význame a celom procese transformácie, venovať im zvýšenú pozornosť, pretože sa dá predpokladať, že aj keď si to nepriznajú, budú to vnímať negatívne a podľa toho aj reagovať (úteky, záškoláctvo a pod.). V prípade väčšej transformácie DeD je dobré, aby sa prešlo na komunitný štýl práce v DeD. Je totiž pravdepodobné, že z DeD odídu v prvom rade menšie deti a komunitný štýl práce v DeD je pre väčšie deti značne prijateľnejší.

Na základe skúseností s transformáciou DeD 1:1 (polovica detí v rodinách a polovica v DeD) môžeme prebiehajúci proces charakterizovať nasledovne:

- niektoré zostávajúce deti sa zhoršili v školských výsledkoch, prejavujú sa agresívnejšie, chodia poza školu, prípadne chcú definitívne odísť z DeD,
- presuny skupín a detí v skupinách pôsobia na deti rušivo,
- zmenou skladby detí v DeD sa vynárajú iné problémy, treba sa venovať vo väčšej miere vzťahovým a sexuálnym otázkam, príprave na povolania a osamostatneniu mladých ľudí.

Biologické rodiny

Napriek tomu, že sa z právneho hľadiska biologický rodič nevyjadruje k odchodu svojho dieťaťa do profesionálnej rodiny, ukazuje sa ako nevyhnutné, aby bol o pripravovanom kroku

náležitosti a včas informovaný. Skúsenosti ukázali, že odchod dieťaťa z DeD do profesionálnej rodiny mobilizuje biologickú rodinu a vyvoláva v rodičoch pocit ohrozenia a strach, že stratia svoje dieťa. V tomto procese je nevyhnutná spolupráca s oddelením sociálno-právnej ochrany OÚ v mieste bydliska biologických rodičov. Sociálny pracovník na OÚ so sociálnym pracovníkom DeD by mali pracovať na tom, aby biologickí rodičia pochopili a neskôr aj pozitívne akceptovali prechod vlastných detí do profesionálnych rodín (ďalej PR).

3.6. Profesionálni rodičia – spoluzakladatelia novej formy

V súčasnosti je postavenie profesionálnych rodičov o to komplikovanejšie, že sú skôr v pozícii „prešliapavačov“ cesty ako v pozícii ľudí, ktorí sa zaradia do odskúšanej a zabehanej schémy.

PNVR sa rozbiehala pomerne pomaly a ťažko. Prvé profesionálne rodiny, ktoré vznikli v roku 1995, boli priekopníkmi tejto novej formy výkonu ústavnej výchovy. Pri vzniku prvých rodín boli síce prijaté niektoré zásady, hlavne čo sa týka pracovnoprávneho vzťahu, ale pretože týchto rodín bolo málo, mnohé nedostatky sa buď prehliadali, alebo sa ani neprejavili. Zároveň prístup k niektorým otázkam bol pre každý detský domov špecifický.

Do popredia sa dostávali také otázky, ako sú požiadavky na vzdelanie profesionálneho rodiča, jeho mzdové zaradenie, výber profesionálneho rodiča, jeho kontakt s dieťaťom, ale aj celkové podmienky, ktoré musí spĺňať žiadateľ o profesionálnu náhradnú výchovu v rodine. Mnohé situácie boli nové nielen pre profesionálne rodiny a pre žiadateľov o PNVR, ale aj pre vedenie detského domova. Tieto rodiny boli často v takej situácii, ktorá sa predtým v náhradnej rodinnej výchove nevyskytla, ako napr.:

- odchod dieťaťa z rodiny a s tým súvisiace rozviazanie pracovného pomeru,
- otázka nutnosti (alebo absurdnosti) podpisu inventarizačného protokolu dieťaťom,
- podmienka ohláseného alebo neohláseného vstupu vedenia detského domova do domácnosti profesionálneho rodiča,
- prechodné bydlisko dieťaťa, ktoré nie je v mieste bydliska profesionálneho rodiča, a s tým súvisiace problémy, ako je napríklad vybavenie mesačného lístka na mestskú hromadnú dopravu,
- vstup biologických súrodencov do procesu adaptácie detí v rodinnom prostredí a pod.

Každú takúto situáciu bolo treba riešiť individuálne, ale zároveň hľadať aj všeobecné výstupy a riešenia, pretože sa dalo predpokladať, že do podobnej situácie sa môže v budúcnosti dostať aj iná profesionálna rodina.

Treba povedať, že práve profesionálne rodiny, spolu s inými pracovníkmi, ktorí vstupujú do procesu zavádzania PNVR, hľadajú riešenia pre mnohé situácie, s ktorými sa v praxi stretávajú. Tento stav prináša profesionálnym rodičom neraz prácu navyše. Profesia „profesionálny rodič“ vyžaduje osobné nasadenie pracovníka na úplne inej kvalitatívnej rovine, ako je to u iných zamestnancov detského domova. Príchod detí do rodiny profesionálneho rodiča hlboko ovplyvní celý systém jej fungovania. Samy profesionálne rodiny sa neskôr vyjadrili, že „nemali ani predstavu, čo všetko to prinesie“, a mysleli si, že „to bude ľahšie, ako to v skutočnosti je“.

4. Čo sa deje, keď sa utvára profesionálna rodina

4.1. Zamestnanie alebo rodičovstvo? Kocka alebo guľa?

Ako sme sa už v úvode zmienili, ide o neodstrániteľný konflikt. Tak čo vlastne som – rodič, či profesionál – vychovávateľ? V tejto kapitole sa budeme snažiť vymenovať, s čím všetkým sa profesionálni rodičia môžu stretnúť, na čo by sa mali pripraviť.

Profesionálny rodič je síce v pracovnoprávnom vzťahu voči DeD, ale porovnávať jeho profesiu s inými zamestnancami DeD je takmer nemožné. Treba brať do úvahy, že profesionálnym rodičovstvom sa rodina vzdáva významnej časti svojej intimity. O tomto fakte nech prehovorí samy rodiny.

- *Realita je oveľa ťažšia na prácu, čas, psychickú záťaž. Zasahuje celú rodinu. Vadí mi príliš veľký záujem okolia. Veľakrát je tu vyčerpanosť, výčitky svedomia, beznádej. Ale sú chvíle, že fungujeme ako normálna rodina. Našu rodinu narušajú aj návštevy v DeD, ale aj vedenia domova u nás. Keby som mohla, zrušila by som agendu – šatné denníky, finančné denníky, vyhodnocovanie správania detí, inventarizáciu. Prijala by som väčšiu možnosť rozhodovať o dieťati (matka troch detí).*
- *Zasahovanie biologických rodičov ako aj DeD nám naruša našu rodinu (matka piatich detí).*
- *K pozitívam tejto formy patrí fakt, že rodičia, pretože vzniká pracovnoprávny vzťah, sa môžu naplno venovať deťom. Deti z DeD sú často citovo prázdne, preto je veľmi dôležité, aby boli rodičia s deťmi čo najviac spolu. Ale pracovnoprávny vzťah sa netýka len jedného z manželov, dotýka sa aj druhého, aj celej rodiny. Dochádza k prelínaniu vlastnej domácnosti s pracoviskom (otec troch detí).*
- *Profesionálna rodina nikdy nie je rodina prirodzená, a preto ani vzťahy medzi členmi rodiny nie sú vždy prirodzené. Čo ju naruša, sú kontroly z detského domova, vyúčtovávanie financií (menej) a návštevy biologických rodičov (viac). Pozitívom tejto formy je, že nie je právne záväzná, čo znamená, že rodič i dieťa sa môžu slobodne rozhodovať, či chcú, alebo nechcú, alebo sú schopní zotrvať v tomto vzťahu (matka šiestich detí).*

Skúsme si len vymenovať a zhrnúť niektoré problematické oblasti:

- **Stála dilema: rodič alebo profesionál**

V určitých obdobiach môže prevážiť jedno alebo druhé, ale daná otázka bude stále prítomná. Aj keby si na ňu rodičia zvykli, prípadne ju vytlačili zo svojho vedomia alebo na ňu poza-

budli, veľa situácií im ju bude pripomínať. Je samozrejme najlepšie, ak dimenzia rodičovstva dominuje, ale poprieť skutočnosť profesionalizácie nepôjde. Pre rodiny, ktorým bude ostrosť tejto formy natoľko prekážať, že to nebudú ochotné ďalej niesť, tu stále ostáva možnosť požiadať súd o zrušenie ústavnej výchovy detí a následné zverenie do pestúnskej starostlivosti, prípadne adopcie.

- **Fenomén cudzieho dieťaťa**

Dieťa, ktoré do rodiny prichádza, je jednoducho cudzincom. Má svoju históriu, rodičov, danosti, temperament. Nič z uvedeného mu noví rodičia nedali, nič po nich nezdedilo. Neviaže ich spoločná minulosť. Všetko sa začína až od chvíle spoločného stretnutia, cez spoločné „otúkavanie“, prebratie vnútorného záväzku, podpis pracovnej zmluvy, prebratie osobných vecí detí (niekedy aj s vyznačeným menom, či číslom) až po prípadný odchod do života. Aj iné formy NRS sa boria s fenoménom cudzieho dieťaťa, ale v PNVR je táto otázka vypuklá vo väčšej miere.

- **Strata alebo obmedzenie intimity rodiny**

Sú najviac podmienené priamym vstupom pracovníkov DeD do rodinného prostredia, čo sa niekde deje aj formou neohlásených návštev. Tu chceme len pripomenúť pre vedenie DeD, že ani im asi nie je najmilšie, ak dostanú neohlásenú návštevu, ktorá býva určite milšia – napríklad rodina, v porovnaní s kontrolou nadriadeného.

Ďalej je rodina v kontakte s odborníkmi (napr. psychológ, psychiater), ale aj celé širšie okolie bude zasahovať do života profesionálnej rodiny. Verejnosť asi najlepšie pozná formu adopcie, pestúnska starostlivosť je známa už menej. Ale profesionálna výchova je úplne neznáma a pohľad na ňu môže byť značne skreslený.

- **Striedanie detí** (napr. ak sa dieťa vráti do biologickej rodiny)

Je oveľa reálnejšie, ako sú mnohí na začiatku ochotní priznať. Dieťa sa môže samo dožadovať návratu do DeD. Ďalšia možnosť vzniká, keď súd vyhovie žiadosti biologických rodičov o zrušenie ústavnej výchovy. Súčasne sa tu vytvára priestor pre určitý tlak na rodinu od zamestnávateľa, aby si po odchode dieťaťa čo najrýchlejšie zobrala ďalšie, pretože ich zamestnanecký vzťah s inštitúciou stále pretrváva.

- **Kontakt s biologickou rodinou**

Biologickí rodičia nestrácajú právo na kontakt so svojimi deťmi. Často sa stáva, že aj keď pôvodní rodičia niekoľko rokov nevideli svoje dieťa, po jeho odchode do novej rodiny sa zmobilizujú. Návštevy a ich túžba po vzájomnom kontakte môže tak výrazne vzrásť. Ďalej závisí od spolupráce profesionálnych rodičov s vedením DeD a ich ochoty, kde a ako sa návštevy biologických rodičov budú uskutočňovať.

- **Rozdielne prístupy vedenia DeD (v rámci Slovenska)**

Sú závislé od profesionality, skúseností a postojov konkrétnych riadiacich pracovníkov

- **Kontakt dieťaťa (detí) s DeD**

Zostáva tiež otvorenou otázkou. Pre niektoré deti kontakt s DeD znamená príležitosť stretnúť sa s kamarátmi a radi to využijú. Iné deti môžu mať nepríjemné skúsenosti so svojim pobytom v zariadení a kontaktu s DeD sa všemožne vyhýbajú. Blížiac sa stretnutie v DeD u nich vyvoláva až nespavosť, bolesti brucha a iné somatické a psychické príznaky.

- **Pracovnoprávne otázky:**

Sú v dnešnej fáze legislatívnych úprav sice formálne vyriešené, ale v praxi vznikajú otázky, ktoré vytvárajú určitý tlak na legislatívne zmeny.

Ďalej vymenované oblasti sa ešte len ujasňujú a viac-menej sú závislé od konkrétneho nadriadeného.

- Rodina ako vysunuté pracovisko DeD
- Dovoľenka, prípadne jej nepreplácanie
- Účtovanie financií
- Vedenie šatného denníka dieťaťa, vyradovanie vecí
- Mzda (výška mzdy a nie vždy reálne krytie skutočných nákladov na dieťa)
- Kontrola vedenia DeD v škole, do ktorej chodí zverené dieťa, u lekára a pod.
- Výpoveď

PNVR má poskytnúť deťom možnosť návratu do rodinného prostredia. Je preto veľmi dôležité, aby sa hľadal primeraný vzťah medzi profesionalitou a rodičovstvom. K tejto otázke sa musí zodpovedne postaviť jednak profesionálny rodič, ale aj vedenie DeD, ktoré by malo svojimi nariadeniami, vstupovaním a zasahovaním do rodiny čo najmenej narúšať prirodzené rodinné prostredie profesionálnej rodiny. Je potrebné mať stále na pamäti prvotný cieľ – to je vytvoriť pre dieťa prirodzené, milujúce, pokojné a stimulujúce prostredie, ale zároveň nenarúšať stabilitu rodiny, ktorá dieťa prijme.

Na druhej strane je pravda, že PNVR je špeciálnou formou rodinnej výchovy. Profesionálni rodičia síce z praktického hľadiska preberajú zodpovednosť za dieťa, ale z právneho hľadiska je za dieťa zodpovedný DeD. Dieťa naďalej zostáva v ústavnej výchove, profesionálni rodičia nie sú zákonnými zástupcami dieťaťa. Zároveň rodina dostáva na dieťa určité finančné prostriedky z rozpočtu DeD. Preto je určite nutná istá miera kontroly od štátnych orgánov, v tomto prípade od DeD (ktorý je zasa kontrolovaný zriaďovateľom – KÚ).

Na záver tejto kapitoly by sme vám chceli ponúknuť niekoľko odkazov profesionálnych rodín:

- *Aké je to ťažké, také je to krásne* (matka troch detí).
- *Je to ťažké, ale stojí to všetko za to* (otec troch detí).
- *Vyrovňavanie sa s dilemou rodič verzus zamestnanec – profesionál je dlhodobý, stále prebiehajúci proces. Ak niekedy v tomto procese „stratíme nervy“, majte s nami trpezlivosť. Potrebujeme vašu podporu a dôveru, nie kontrolu a podozrievanie* (matka piatich detí).
- *Nemôžeme žiť pod tlakom určitej hrozby zo strany DeD typu „ak nebudete poslušní, zoberieme vám deti“.* *Pôsobí to na nás veľmi deštruktívne a cítime sa vydieraní* (matka siedmich detí).
- *Nepodozrievajte nás, že zarábame na deťoch, že deťom ubližujeme, týrame ich a pod. Nedôvera nevytvára predpoklady na vytvorenie partnerského vzťah* (matka dvoch detí).
- *Pristupujte k profesionálnym rodinám individuálne – nezovšeobecňujte. Niektoré rodiny sú napríklad ochotné dať dieťa počas čerpania dovolenky do DeD, niektoré nie. Nežiadajte od nás, aby sme to robili jednotne. Niektoré deti v profesionálnych rodinách majú záujem o udržiavanie kontaktu s DeD, iné deti kontakt s DeD úplne odmietajú. Máme ich preto nútiť, aby sa podriadili všeobecnému nariadeniu DeD? Nebudú prežívať ďalšiu traumatu a sklamanie sa v dospelých* (matka troch detí)¿
- *Aj keď je to pravda, nezdôrazňujeme prehnane skutočnosť, že dieťa je naďalej „dietetom DeD“.* *Pre rodinu aj pre dieťa to môže byť frustrujúce* (otec štyroch detí).
- *Neriešme pracovné a zamestnanecké otázky pred deťmi. Nestrašme deti, že sa vrátia späť do DeD, ak nebudú poslúchať. Na druhej strane neotvárajme „falošné zadné dvierka“ pred deťmi výrokom, „ak sa ti v novej rodine nebude páčiť, môžeš sa kedykoľvek vrátiť do DeD“* (matka dvoch detí).

4.2. Čo by ste mali zvážiť pred tým, ako sa rozhodnete stať sa PR?

Prijatie cudzieho dieťaťa do rodiny je veľmi závažná skutočnosť, je to vlastne rozhodnutie, ktoré ovplyvní celý život profesionálnej rodiny. Určite už sám proces rozhodovania je špecifický a jedinečný pre každú rodinu. Nedá sa určiť žiadna šablóna pre záujemcov o profesionálnu rodinnú výchovu, ktorá by jasne stanovila postup a podmienky, ani spôsoby rozhodovania sa, či už sa to týka samého prijatia dieťaťa, formy náhradnej rodinnej starostlivosti, alebo rozhodnutia pre to ktoré dieťa. Asi ani v tejto kapitole nenájdu záujemcovia o profesionálnu výchovu presnú definíciu, kto je vhodný pre danú oblasť. Ale ako určitú pomôcku v procese rozhodovania ponúkame niekoľko námetov, respektíve otázok na zamyslenie.

1. Aké sú naše motívy?

Môžu byť rôzne. Nieкто takto môže kompenzovať svoju túžbu po dieťati – ide hlavne o bezdetné manželské páry alebo osamotené ženy, ale aj rodiny, ktoré už síce majú vlastné deti, ale z rôznych dôvodov nemôžu mať ďalšie. Pre niekoho sú to dôvody duchovné – viera a služba. Alebo je to vzťah k deťom, poskytnutie lásky a domova opustenému dieťaťu.

Nech už sú motívy akékoľvek, je nutné si uvedomiť, že prijatím dieťaťa rodiny preberajú určitú zodpovednosť. A to nielen pred dieťaťom, ale aj pred okolím a v neposlednom rade samy pred sebou.

Ako určitú pomôcku uvádzame súbor otázok, na ktoré by mali záujemcovia o profesionálne rodičovstvo hľadať odpoveď:

- a) Aké sú moje (naše) dôvody pre profesionálne rodičovstvo?
- b) Ktoré oblasti nášho životného štýlu a manželského života sa obohatia/narušia, ak k nám pribudne nový rodinný člen?
- c) Máme osobné/rodinné problémy, o ktorých si myslíme, že sa zlepšia, ak do našej rodiny vstúpi dieťa?
- d) Je našou motiváciou pre profesionálnu výchovu „zachrániť dieťa“?
- e) V akej perspektíve vidíme potenciálny vzťah – chceme dieťa pre rodiča, alebo rodinu pre dieťa? Inými slovami, aké sú naše očakávania od dieťaťa?
- f) Chceme si zobrat dieťa, aby sme získali kamaráta pre naše biologické dieťa/deti?
- g) Sme schopní vychovávať a milovať dieťa bez poznania jeho minulosti?
- h) Profesionálna výchova je kolektívna práca zahŕňajúca rodičov, pracovníkov detského domova a iných odborníkov. Nakoľko schopných vidíme samých seba v rámci tohto systému?
- i) Keď si predstavujeme dieťa, čo vidíme?
- j) Sme dostatočne vyrovnaní s našou súčasnou situáciou? Nie sme vášnivo zaujatí profesionálnym rodičovstvom a len úzko zameraní počas čakania, kým sa staneme profesionálnymi rodičmi?

k) Sme ochotní diskutovať o pochybnostiach, ktoré k nám prichádzajú z nášho vnútra alebo z okolia?

Uvedené podľa J.Schooler, upravené.

2. Aká forma náhradnej rodinnej starostlivosti/náhradnej výchovy je pre nás optimálna?

Každá forma NRS/náhradnej výchovy má svoje špecifiká, každá má svoje pozitíva aj negatíva. Je preto potrebné, aby záujemcovia získali čo najväčšie množstvo informácií nielen o profesionálnej náhradnej výchove v rodine, ale aj o iných formách náhradnej rodinnej starostlivosti a poznali základné rozdiely medzi nimi.

3. Aká je naša rodinná situácia?

Myslíme tým skutočnosť, či ide o manželov, alebo len samu ženu. Je rozdiel, či sa o dieťa budú starať dvaja, alebo len jeden človek. Aj to treba brať do úvahy, pri rozhodovaní sa o profesionálnom rodičovstve, ale aj pri výbere dieťaťa. Rovnako je rozdielna situácia u rodiny, kde už sú iné deti, či už vlastné, alebo v náhradnej rodinnej starostlivosti.

4. Čo na to hovorí naša rodina?

Keď začnú rodičia uvažovať o profesionálnej náhradnej výchove, mali by sa o tomto svojom zámere porozprávať so všetkými členmi domácnosti. Zamestnanie – profesionálne rodičovstvo hlboko ovplyvní celý chod domácnosti, jej súkromie. O dieťa sa nebudú starať len rodičia, ale do kontaktu s ním prídu všetci rodinní príslušníci, či už partner, deti, ale aj starí rodičia a celá širšia rodina. Čo sa týka širšej rodiny, odporúčame oboznámiť ich so zámerom stať sa profesionálnym rodičom. Zároveň je nutné pripraviť sa na situáciu, že môžu, ale nemusia dieťa prijať. Záleží len na rodičoch, či pri svojom rozhodovaní budú brať do úvahy aj ich názor, alebo nie.

5. Aká je reakcia širšieho okolia?

Všetci žijeme, pracujeme, pohybujeme sa v určitom prostredí, ktoré nás či už zámerne, alebo nezámerné ovplyvňuje. Zároveň aj my máme vplyv na svoje okolie. Okolím nemyslíme len susedov, spolupracovníkov v zamestnaní, priateľov či členov nášho cirkevného spoločenstva, ale aj ľudí, ktorých vplyv si možno ani neuvedomujeme (predavačka v potravinách, poštarka, detská lekárka a pod.). O tom, ako nám okolie môže spríjemniť, alebo naopak veľmi skomplikovať naše náhradné rodičovstvo, si povieme v kapitole 4.8. Skúste porozmýšľať nad tým, ako asi budú reagovať ľudia okolo vás, ak sa vo vašej blízkosti jedného dňa objaví dieťa, o ktoré sa budete ako profesionálny rodič starať. Vezmite pritom do úvahy nasledujúce pomocné otázky:

- a) Bývate v meste, alebo na dedine?
- b) Je vo vašom okolí aj iná náhradná rodina, alebo budete prvý?
- c) Žijete v rodinnom dome, alebo v paneláku?
- d) Podporuje vás vo vašom rozhodnutí niektorý z vašich blízkych, známych?
- e) Aké boli reakcie okolia, keď ste im spomínali svoj zámer prijať dieťa?
- f) Žijú vo vašom okolí aj skupiny iného etnika? Ak áno, aký postoj majú k nim obyvatelia obce, mesta? Aký je postoj vášho okolia k tomu, že plánujete prijať dieťa iného etnika?

Určite by si záujemcovia mohli klásť ďalšie a ďalšie otázky. Nech už budú ich otázky aj odpovede akékoľvek, určite by nemali zabudnúť na jednu dôležitú vec. Bolo by ideálne, keby ich okolie podporilo v rozhodnutí zobrať si dieťa z DeD, ale zároveň je potrebné povedať, že všetci majú právo na svoj názor a postoj k danej problematike. Ale prijatie dieťaťa do profesionálnej náhradnej výchovy je predovšetkým rozhodnutie konkrétnych rodičov.

6. Aká je naša miera tolerancie?

V DeD a iných zariadeniach náhradnej výchovy na Slovensku žije okolo 7000 detí. Niektoré sa dostanú do adopcie, niektoré do pestúnskej starostlivosti, no napriek tomu je počet detí, ktoré v týchto zariadeniach zostávajú, alarmujúci. Zároveň však treba povedať, že to nie sú len malé modrooké dievčatká s blond vlasmi. Sú to prevažne deti rómske, zmyslovo, telesne, či mentálne postihnuté, deti staršie, prípadne väčšie súrodenecké skupiny. Zamyslime sa nad svojou mierou tolerancie k týmto deťom. Rozprávajme sa o tom s inými ľuďmi, či už s vedením DeD, sociálnym pracovníkom, alebo s rodinami, ktoré už majú nejaké dieťa v náhradnej rodinnej starostlivosti.

Na tomto mieste je nutné jednoznačne pripomenúť, že práve profesionálna výchova v rodine je určená deťom, ktoré patria do niektorej zo spomínaných skupín. Ide teda o deti, ktoré sú do foriem NRS ťažko umiestniteľné.

7. Sme ochotní a otvorení spolupracovať s DeD ?

Strata veľkej časti intimity, strata súkromia, právo vedenia detského domova na vstup do domácnosti profesionálnych rodín, povinnosti vyplývajúce z pracovnoprávneho vzťahu (rozsiahla agenda, porady v DeD, kontakt s biologickou rodinou dieťaťa), to je súčasť profesionálnej náhradnej výchovy v rodine.

Pri rozhodovaní musia záujemcovia o PR vziať do úvahy aj tento veľmi významný rozmer danej oblasti. Mnohí profesionálni rodičia prežívajú práve uvedenú skutočnosť ako veľmi náročnú, zasahujúcu do ich intimity a anonymity rodinného života.

Tu je nutné pripomenúť aj všetkým zamestnancom DeD, že záleží práve na ich sociálnych zručnostiach a ľudskom prístupe, akým spôsobom budú schopní zvládnuť kontakt a spoluprácu s profesionálnymi rodinami. Ak sa raz rozpúta „vojna“, je veľmi náročné opäť získať narušenú dôveru. A nie je nič devastujúcejšie, ako sklznúť len do pozície kontroly a mocenského princípu (veď profesionálni rodičia sú zamestnanci, musia sa teda podriaďovať rozhodovaniu vedenia DeD). Zápas o vytváranie partnerstva medzi vedením DeD, ostatnými zamestnancami a profesionálnymi rodičmi je jediná cesta, ktorá má zmysel. Vytváranie táborov a vzájomné osočovanie a rozpory vedú v konečnom dôsledku k rozkladu aj tak krehkých pracovných a ľudských vzťahov na pracovisku DeD.

8. Sme ochotní spolupracovať s biologickou rodinou dieťaťa?

Napriek tomu, že biologický rodič nemusí dať súhlas k odchodu svojho dieťaťa do profesionálnej rodiny, ukazuje sa ako veľmi vhodné, aby bol včas informovaný. Práve odchod dieťaťa z DeD do profesionálnej rodiny môže zmobilizovať biologickú rodinu dieťaťa, ktorá sa následne bude snažiť o kontakt s ním. Niektoré deti majú veľmi úzky vzťah s niekým zo svojej rodiny, pričom to nemusí byť vždy otec alebo matka, ale napríklad aj starý rodič, teta a pod. Osobitnou kapitolou sú biologickí súrodenci dieťaťa (niekedy ide o veľké súrodenecké skupiny).

Otázkou, či profesionálny rodič nesie zodpovednosť za súrodencov dieťaťa, ktorí ostali v domove, a akú, sa zaoberajú viaceré profesionálne rodiny.

Profesionálne rodiny majú právo na anonymitu, to znamená že ak sa rozhodnú neposkytnúť svoju adresu biologickej rodine, nemôže to urobiť ani vedenie DeD. (Súčasne im však nikto nemôže garantovať, že sa ich adresu, prípadne telefón nedozvedia biologické rodiny inými kanálmi.) Vtedy sa stretnutie detí a rodičov uskutoční na neutrálnej pôde (ako je napríklad DeD, verejné priestory a pod.). Pokiaľ kontakt dieťaťa so svojím rodičom negatívne nevyplýva na jeho vývin a nie je pre neho ohrozujúci, rodič môže dostať súhlas nielen na občasnú návštevu, ale aj na spoločné strávenie prázdnin, či vianočných sviatkov. Aj to je súčasť profesionálnej náhradnej výchovy v rodine.

Kontakt s pôvodnou rodinou je však v kompetencii sociálnej pracovníčky DeD. Tá by mala byť mediátorom a katalyzátorom vzťahu medzi profesionálnou a biologickou rodinou dieťaťa.

Záleží teda na jej sociálnych zručnostiach a profesionalite, ako zvládne túto náročnú úlohu.

V praxi sa stalo, že biologická matka dala návrh na zrušenie ústavnej výchovy svojej dcéry, ktorá žila už niekoľko mesiacov v profesionálnej rodine. Profesionálna rodina začala cielavedome pracovať na budovaní vzťahu dcéry a matky. Matka si s pomocou sociálnych pracovníčok upravila svoje rodinné pomery do takej miery, že súd vyhovel jej žiadosti.

9. Do akej miery sa naše predstavy zhodujú so skutočnosťou?

Bolo by veľmi dobré, keby sa záujemcovia o PNVR pripravili, že niektoré ich predstavy sa budú odlišovať od skutočnosti. Môže sa to týkať jednak predstáv o pracovnom pomere, o dieťati, ale aj o sebe samom v role profesionálneho rodiča. Skutočnosť ukáže až sám život. Treba sa otvoriť a prípadne pripraviť aj na niektoré nepredstaviteľné fakty.

Tu je nezastupiteľná skúsenosť už existujúcich profesionálnych rodín. Ak vo svojom prostredí záujemcovia nepoznajú žiadne takéto rodiny, kontakt s nimi im môžu sprostredkovať pracovníci OZ Návrat a iných špecializovaných pracovísk.

10. Aké deti prichádzajú z DeD?

Dieťa, ktoré príde do rodiny, či už je väčšie, alebo malé, má za sebou časť života, ktorú profesionálni rodičia nepoznajú. Väčšina detí v dôsledku dlhodobého zanedbávania základných psychických potrieb trpí psychickou depriváciou. Niektoré deti boli týrané, zanedbávané, zneužívané. To všetko na nich zanechalo následky, ktoré sa často prejavujú v ich správaní. Citová plochosť, klamstvo, neprimerané reakcie, ľahostajný postoj k potrebám druhých ľudí, strach, neistota, neurotické prejavy, poruchy učenia a správania. Je to práve rodina, kde získavame vedomie svojej identity a vlastnej hodnoty. Blízke rodinné vzťahy nás učia, čo je to láska, priateľstvo, odpustenie, vzájomná závislosť, dôvera a úcta k ostatným. Tieto deti nepoznali rodinu v pravom slova zmysle.

Je to úloha profesionálnych rodín, aby im túto skúsenosť sprostredkovali.

11. Sme pripravení pátrať po informáciách?

Je veľa otázok a situácií, pri spracúvaní ktorých môžu pomôcť iní ľudia. Určite je dobré osloviť už fungujúce profesionálne rodiny, ktoré sa môžu stať pre nové rodiny „studňou“ informácií a poznatkov. Zároveň je veľmi dobré, ak nové rodiny siahnu po odbornej literatúre (zoznam niektorých titulov nájdete na konci tejto publikácie). Aj konzultácia s odborníkmi na sociálnych od-

deleniach, psychologických poradniach, alebo s pracovníkmi Občianskeho združenia Návrat môžu záujemcom o PNVR alebo novovzniknutým rodinám pomôcť objasniť mnohé otázky, ktorými sa budú zaoberať.

4.3. Ako sa stať profesionálnym rodičom

Profesionálne rodičovstvo je pracovný pomer. Tak ako pri uzatváraní každého pracovného pomeru zamestnávateľ si vyberie pre výkon práce uchádzača, ktorý najlepšie spĺňa jeho predstavy a základné predpoklady. Vzhľadom na to, že v tomto prípade ide o veľmi náročné povolanie, ktoré vyžaduje predovšetkým určité osobnostné predpoklady, je postup oveľa náročnejší.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR odporučilo všetkým DeD a KÚ, aby pri zriaďovaní profesionálnych rodín mali profesionálni náhradní rodičia absolvovanú rovnakú prípravu na náhradné rodičovstvo, aká sa vyžaduje u žiadateľov o osvojenie a pestúnstvo. Profesionálne rodičovstvo spája výkon náhradného rodičovstva so zamestnaneckým vzťahom, zameriava sa na deti s rôznymi problémami a dôkladná príprava je nutná. Ako teda postupovať?

Obdobie zvažovania (môže však trvať aj počas celého procesu)

- Najprv sa môžete obrátiť na ľudí, ktorým dôverujete, napr. náhradné rodiny, ktoré vám môžu poskytnúť informácie „z prvej ruky“. Môžete sa s nimi stretnúť na kluboch náhradných rodín, ktoré fungujú v mnohých mestách na Slovensku (ich zoznam je uvedený v závere tejto brožúry). Ešte nezáväzne sa môžete obrátiť na pracoviská OZ Návrat, CPPS, kde vám pomôžu ujasniť si vaše očakávania, požiadavky a pod. V tejto fáze je možné dospieť k rozhodnutiu, o akú formu NRS/náhradnej výchovy máte záujem. Ak dospejete k základnému rozhodnutiu, že sa chcete vydať po ceste náhradných rodičov/profesionálnych rodičov, ďalší postup popisujú nasledovné body.

Cesta na okresný úrad

- Obráťte sa na okresný úrad, odbor sociálnych vecí v mieste svojho bydliska so žiadosťou o NRS/profesionálne rodičovstvo. Sociálna pracovníčka od vás bude žiadať niektoré doklady – výpis z registra trestov, potvrdenie o zdravotnom stave, požiadajú vás o vyplnenie dotazníka pre žiadateľov o náhradnú rodinnú starostlivosť, predloženie dokladu o príjme, budú s vami hovoriť o formách a podmienkach náhradnej rodinnej starostlivosti, navštívia vás vo vašej domácnosti. Okresný úrad požiada centrum poradensko-psychologických služieb (CPPS) o vašu psychologickú prípravu na náhradné rodičovstvo.

Príprava v CPPS

- V centre poradensko-psychologických služieb s vami bude pracovať psychológ. Budete absolvovať psychologické testy a rozhovory zamerané na charakteristiku vašej osobnosti, vašu motiváciu, rodičovské postoje, stabilitu partnerských vzťahov a pod. Psychologická príprava je predovšetkým pre vás. Dáva vám priestor mnohé si ujasniť. Preto sa neobávajte otvárať nevyriešené otázky. Spoluprácu so psychológom nemusíte ukončiť v čase, keď sa vyjadří k vašej žiadosti. Ideálne je, ak ste s ním v kontakte naďalej a využívate jeho odbornosť aj po príchode dieťaťa do vašej rodiny.

Stále je čas na rozhodnutie

- Počas kontaktu s OÚ a CPPS máte ešte možnosť ujasniť si, ktorá forma NRS/náhradnej

výchovy by vám vyhovovala. V prípade, že nemáte vyhranenú požiadavku, môžete sa rozhodnúť až neskôr, podľa situácie na strane dieťaťa.

Čakanie a ako ho využiť

- Po úspešnom absolvovaní prípravy budete zapísaní do zoznamu občanov vhodných vykonávať náhradnú rodinnú starostlivosť, ktorý sa vedie na okresnom úrade. O tom vám môže príslušný úrad vydať potvrdenie.
- Ak máte záujem, obráťte sa na OZ Návrat, ktoré organizuje týždňové tréningy základných sociálno-psychologických zručností pre profesionálnych rodičov. Zoznámite sa s mnohými situáciami, ktoré vás čakajú v úlohe profesionálnych rodičov. Budete v kontakte s odborníkmi, ktorí sa už dlhšie obdobie venujú danej problematike. Súčasne sa stretnete aj s už existujúcimi profesionálnymi rodinami, ktorých životné skúsenosti môžu veľmi hlboko ovplyvniť váš život.

V rámci tohto tréningu môžete však dospieť aj k záveru, že forma profesionálnej výchovy nie je pre vás najvhodnejšia. Určite je k tomuto záveru lepšie prísť v tejto fáze, ako keď už máte dieťa vo svojej domácnosti.

Za absolventov takýchto tréningov nech prehovorí jedna profesionálna matka:

„Môj život sa po absolvovaní tréningu veľmi zmenil. Dostala som novú motiváciu do života, stala som sa členkou širokej rodiny profesionálnych rodičov. Členovia tejto rodiny sa môžu navzájom úplne pochopiť. Keď som rozprávala o svojich problémoch, hneď vedeli o čom hovorím, cháпали ma, neodsudzovali ma a ja som im nemusela nič komplikovane vysvetľovať.“

Kontakt s DeD

- Obráťte sa na DeD s ponukou poskytnúť deťom starostlivosť vo vašej rodine. Ideálne je stať sa zamestnancom detského domova, ktorý je vám najbližšie. Pretože táto forma výchovy nie je veľmi rozšírená a mnohé detské domovy sa jej bránia, bude nutné sa obrátiť na zariadenie, ktoré má záujem profesionálnu výchovu v rodinách realizovať.
- DeD, v ktorom budete mať možnosť zamestnať sa, bude žiadať doklady, ktoré sa pri uzatváraní pracovného pomeru bežne vyžadujú – doklady o vzdelaní, zápočet odpracovaných rokov... a samozrejme vyjadrenie okresného úradu o absolvovanej príprave na náhradné rodičovstvo. Súčasne vás pravdepodobne navštívia vo vašej domácnosti.

Rozhodnutie stať sa profesionálnym rodičom je rozhodnutie, ktoré výrazne ovplyvní váš ďalší život a ovplyvní aj životy ďalších ľudí – vašich detí a partnera, detí, ktoré prijmete vo svojej rodine, ale aj ich rodičov, vašich rodičov a iných príbuzných, susedov a iných. Preto si musíte ujasniť, či vaša dobrá vôľa a snaha pomôcť je v súlade s vašimi schopnosťami a silou zvládnuť to, čo vás čaká.

A musia si byť istí aj tí, ktorí na vás presúvajú zodpovednosť za dieťa.

4.4. Postup pri nadväzovaní kontaktu s deťmi

Pred záujemcami o PNVR stojí náročné obdobie, v ktorom sa budú rozhodovať pre konkrétne dieťa. Okrem tohto rozmeru stoja pracovníci DeD ešte pred otázkou – ktoré konkrétne deti ponúknú do rodín. Pred obidvoma skupinami je náročné obdobie rozhodovania sa, pretože tým ovplyvnia život detí a rodín na dlhé obdobie.

Ako môžu postupovať zájemcovia o PNVR

Uvedenú skupinu tvoria ľudia s rôznym sociálnym, rodinným a ekonomickým pozadím, s rôznou úrovňou vzdelania, s rôznou motiváciou a nastavením. Mnohé skutočnosti o nich sa stanú známymi pri ich návštevách CPPS, kontakte s OÚ, pri návštevách mimovládnych subjektov pôsobiach v tejto oblasti a pod. Tak ako je skupina zájemcov rôznorodá, tak budú odlišné aj ich predstavy o spôsobe spoznávania sa s deťmi z DeD.

Niektorí majú predstavu, že prídu do DeD, tam im riaditeľ/ka **pridelí** konkrétne dieťa/deti, s ktorými v konečnom štádiu odídu domov. Ak je ich predstava o „pridelení“ dieťaťa zhodná s predstavou vedenia zariadenia, môžu sa rýchlo dohodnúť. Iní zájemcovia prídu do DeD, majú záujem spoznať všetky deti a **vybrať si** také, ktoré im „padnú do oka“.

Uvedené dve krajné polohy môžu mať však veľkú škálu variácií a odtieňov.

Pretože sme rôzni, odporúčame ľuďom, ktorí skôr poslúchajú svoje city, aby boli trochu zdržanliví a nerozhodli sa hneď po prvom hodení sa dieťaťa do ich náručia. Nič o ňom ešte nevedia! Nech zapoja aj svoju rozumovú zložku a nech sa snažia počúvať informácie pre aj proti.

Zase ľuďom, ktorí fungujú skôr racionálne, odporúčame, aby v sebe nechali roztopiť aj svoje city. Ani príliš racionálne zargumentované rozhodovanie nemusí byť to najlepšie.

Kto si koho vlastne „vyberá“

Deti veľmi pozorne vnímajú, čo sa okolo nich deje. Nemôžu byť len pasívnymi prijímateľmi rozhodnutí dospelých. Prešli mnohými traumatickými skúsenosťami a našou zodpovednosťou je pristupovať k nim s maximálnou citlivosťou a s čo najlepším poznaním ich situácie.

Pri menších deťoch (0–6 rokov) je proces nadväzovania kontaktu prirodzenejší. Sú spontánnejšie, ale o to zraniteľnejšie. Majú tendenciu rýchlo sa naviazať na novú materskú osobu. Kontakt s deťmi v tomto veku by mal prebiehať až po základnom rozhodnutí potenciálnych profesionálnych rodičov. Menšie deti sa často doslova hodia okolo krku, chytia sa vašich nôh, pozrú sa na vás svojimi veľkými smutnými očami a už ste „chytení“.

Zájemcovia o PNVR by však nemali podľahnúť ilúzii. Deti by to urobili (prípadne to robia) skoro každému veľkému ujovi a tete.

Pri starších deťoch je kontakt komplikovaný mnohými faktormi, ako:

- Deti majú vybudované už silné obranné mechanizmy, ktoré im bránia spontánne nadviazať vzťah s dospelými. Stratili dôveru voči dospelým, ktorí ich opakovane sklamali.
- Pretrváva v nich často silná idealizácia biologických rodičov, ktorých ospravedlňujú a často obviňujú samých seba („musel som byť asi veľmi zlý, keď ma mama/otec nechceli“).
- Aj ony majú svoje predstavy, ktoré môžu a majú vyjadriť pri kontakte s potenciálnymi profesionálnymi rodičmi. Hlavne deti v staršom školskom veku to povedia otvorene – mne sa táto rodina nepáči, do nej nechcem ísť. A je to lepšie, keď to povedia hneď ako po niekoľkomesačnom pobyte v rodine.

Zvažovanie DeD, ktoré deti umiestniť do profesionálnych rodín

V tomto procese vystupuje do popredia jeho etický rozmer. Ak máte v zariadení napr. 50 deťí a len desať z nich je možné umiestniť do profesionálnych rodín (z finančných, organizačných, časových, personálnych dôvodov), potom stojíte pred situáciou, aké kritériá zvoliť pri výbere skupiny detí do rodín. Aj otázka, ktoré konkrétne dieťa umiestniť do rodiny záujemcov o PNVR, je veľmi ťažká. V praxi sa stretávame s rôznymi postojmi a postupmi v tomto procese.

Často napadnú pracovníkov DeD otázky a myšlienky typu:

- Môžeme zveriť deti práve týmto rodičom?
- Skoro nič o nich nevieme, budú to tí správni?
- Nie je motiváciou týchto ľudí získať zamestnanie a zarábať na tých našich „chudiatkach“?
- Zbavme sa tých detí, ktoré nám tu robia problémy, nech ich riešia práve títo zájemcovia, však budú profesionálni rodičia.
- Ktoré deti máme vybrať a ponúknuť ich záujemcom?
- Zájemcovia o PNVR si nemajú deti čo vyberať. Veď ani vychovávateľ v domove si nevyberá, ktoré deti bude mať vo svojej výchovnej skupine.
- Treba dať na prvý dojem a prvý kontakt. Ktoré dieťa si hneď „osvoji“ tých svojich (ešte na chodbe sa im hodí okolo nôh), to je ten pravý spôsob výberu.
- My zamestnanci DeD (ja riaditeľka) poznáme najlepšie deti a my máme právo rozhodovať, ktoré dieťa do ktorej rodiny.

Chceme na tomto mieste zdôrazniť, že je dôležité poskytnúť záujemcom o PNVR o dieťati čo najviac informácií. Informačný list o dieťati, ktorý na svojich pracovných stretnutiach neoficiálne ocenili aj pracovníci MPSVaR, nájdete v prílohách na konci brožúry. Zájemcovia o PNVR by ho mali dostať vyplnený, keď preberajú zodpovednosť za konkrétne dieťa.

Návrh postupu vzájomného kontaktu detí a záujemcov o PNVR

Pokúsime sa vám ponúknuť určitý model a základné zásady procesu kontaktu záujemcov o profesionálnu výchovu v rodine s deťmi z DeD. Na tomto mieste chceme pripomenúť, že vedenie DeD môže využiť v procese kontaktu záujemcov a detí aj prítomnosť členov expertnej skupiny, ak je zriadená ako koordinačná jednotka pre priebeh transformácie DeD.

1. Do detského domova by mali ísť už zájemcovia, ktorí prešli prípravou, sú vedení na príslušnom sociálnom odbore OÚ a v zásade sú zorientovaní a informovaní o problematike PNVR.

2. Zájemcovia sa kontaktujú s vedením DeD, rozprávajú o svojich predstavách o dieťati, popisujú svoju situáciu, motívy a pod. Vedenie DeD im zase popíše situáciu detí v ich zariadení, skladbu detí, celkovú situáciu, problémy, predstavy a pod.

Ak má vedenie predstavu o určitej skupine detí, ktoré by mali ísť do PNVR, mali by o nej informovať záujemcov, prečo vybrali práve tieto deti, aké sú a pod.

3. DeD môže zorganizovať tzv. zoznamovací pobyt pre deti a žiadateľov o PNVR. Ide o viacdenný pobyt na pôde neutrálneho zariadenia (mimo DeD), kde sa majú možnosť deti a potenciálni profesionálni rodičia lepšie spoznať a v konečnom dôsledku skontaktovať.

Takéto pobyty uskutočňuje už niekoľko rokov OZ Návrat.

4. Po vzájomnom skontaktovaní sa detí a rodičov môžu nastať postupné návštevy počas víkendov, prázdnin a pod. Uvedená fáza môže trvať od niekoľkých týždňov po niekoľko mesiacov. Ak je reakcia vzájomného kontaktu pozitívne potvrdená od detí aj rodičov, vedenie DeD môže zveriť deti do PNVR na skúšobnú dobu 3 mesiacov.

5. Po pozitívnom zvládnutí tejto fázy môže DeD podpísať s profesionálnym rodičom trvalý pracovný pomer na dobu určitú/neurčitú.

Podobný postup bol zatiaľ v praxi overený v jednom konkrétnom prípade a javí sa nám ako schodný a vcelku akceptovateľný pre všetky zúčastnené strany.

Pri výbere konkrétnej skupiny detí vedením DeD však zostáva aktuálna otázka, aké kritériá boli aplikované pri danom výbere, čo bude s ostatnými deťmi v DeD, či by nebolo vhodné zaradiť do tejto skupiny aj iné deti, či by práve ony nenadviazali lepší kontakt so zájemcami o PNVR a pod. Sú to veľmi citlivé otázky v etickej rovine. Preto by do takéhoto procesu mali byť zaradení aj iní odborníci, ktorí nie sú pracovníci DeD a nie sú viazaní mnohoročnými vzťahmi s deťmi.

Konečnú a nezastupiteľnú úlohu a zodpovednosť v procese kontaktu detí a potenciálnych profesionálnych rodičov má však vedenie DeD. Majú možnosť nebyť v tomto procese osamelí a využiť služby a zaangažovanosť aj iných subjektov a odborníkov.

Ktoré dieťa do ktorej rodiny

V tejto časti sa budeme snažiť zhrnúť základné faktory a otázky týkajúce sa výberu dieťaťa pre konkrétnu rodinu. To, že nový člen rodiny významne ovplyvní celý systém rodinných vzťahov, sme už niekoľkokrát spomenuli. Aké sú teda otázky, ktoré v tomto neľahkom procese treba zvážiť?

Aká je predstava rodiny o dieťati?

Potenciálni rodičia majú právo vyjadriť svoje predstavy o tom, aké dieťa by chceli prijať (vek, pohlavie, etnikum, miera poškodenia, počet súrodencov). V tomto procese by mali byť partnermi s vedením DeD a v spoločnej diskusii a na základe vzájomného konsenzu dospieť ku konečnému rozhodnutiu.

Ako sa zmení súrodenecká konštelácia príchodom nového dieťaťa?

Rodiny, ktoré majú vlastné dieťa/deti, si musia uvedomiť, že príchodom ďalšieho dieťaťa sa doterajšia súrodenecká konštelácia rapídne zmení. Počet kombinácií môže byť veľký a nie je možné danú problematiku v tejto brožúre rozobrať.

Ak by ste mali záujem dozvedieť sa o téme súrodeneckej konštelácie viac, prečítajte si knihu od Kevina Lemana „Sourodenecká konstelace“ (Portál, Praha 1997).

Zmení, alebo ako ovplyvní nové dieťa životný štýl danej rodiny?

Každá rodina má svoj vlastný systém fungovania, svoju atmosféru a typovo by sme ju moh-

li zaradiť do mnohých kategórií. Odporúčame, aby si rodina (jednotlivec) vo fáze, keď sa rozhoduje pre profesionálne rodičovstvo, položila otázku o tom, aký životný štýl je jej prirodzený a vo fáze kontaktu s deťmi vzali do úvahy aj tento rozmer.

Aké skúsenosti, mechanizmy správania si dieťa z DeD prináša do novej rodiny?

Dieťa, ktoré prichádza z DeD, si so sebou nesie celý balík skúseností, naučeného správania, obranných mechanizmov, ktoré mu pomáhali prežiť v prostredí napr. nefunkčnej rodiny alebo v prostredí skupiny detí v DeD.

Tento „batoh“ skúseností, naučeného správania a hodnotového systému môže niekedy šokovať profesionálnych rodičov v rovine jeho prejavov. Uvedieme príklad.

Dievča v školskom veku príde do profesionálnej rodiny. V minulosti bola vystavená sexuálnemu zneužívaniu a určité sexuálne praktiky zažila aj v DeD. V rodine majú mladšie deti. Pretože sa prejavy sexuálneho správania stali pre toto dievča niečím „normálnym“, začne zaučať napríklad do masturbácie mladšie deti v rodine. Na staršie si v tomto prípade netrúfne. Šok matky, ktorá ju pristihne, ako učí masturbovať jej 4-ročné biologické dieťa, je veľký. Pocit viny tejto matky voči vlastným deťom môže pretrvávajúť celý život.

Uvedenou situáciou sme chceli ilustrovať, že pri umiestňovaní dieťaťa do profesionálnej rodiny je nutné zvážiť aj udalosti, ktoré ho formovali, aké skúsenosti so sebou nesie a ako to môže ovplyvniť napr. biologické deti v profesionálnej rodine.

Faktorov, ktoré treba brať do úvahy pri rozhodovaní, aké dieťa umiestniť do ktorej rodiny, je určite ešte veľmi veľa. Skúsenosti z minulých rokov nás viedli k naformulovaniu aspoň niektorých z nich.

4.5. PNVR ako pracovnoprávny vzťah

Tak ako každý iný pracovnoprávny vzťah aj profesionálna náhradná výchova musí byť formalizovaná. Podľa Zákonníka práce a iných právnych predpisov a metodických usmernení by DeD mal uzatvoriť s profesionálnym rodičom nasledovné dokumenty:

- pracovnú zmluvu,
- pracovnú náplň vychovávateľa v profesionálnej náhradnej rodine,
- dohodu o vykonávaní starostlivosti v profesionálnej rodine,
- splnomocnenie profesionálneho rodiča na zastupovanie dieťaťa vo všetkých veciach týkajúcich sa bežných úkonov súvisiacich s úplnou starostlivosťou o maloleté dieťa.

Profesionálny rodič by mal ďalej dostať alebo absolvovať:

- platový výmer,
- usmernenie k vyúčtovaniu finančných nákladov,
- školenie v oblasti bezpečnosti práce,
- poučenie o poskytovaní prvej pomoci a privolanie lekára – pohotovostnú službu.

Predlohy uvedených dokumentov uvádzame v prílohách.

Ďalej sa budeme podrobnejšie zaoberať vedením finančného denníka, šatného denníka a denníka osobného majetku dieťaťa.

Názor väčšiny zainteresovaných odborníkov aj samých profesionálnych rodičov sa jedno-

značne zhoduje v tom, že uvedená agenda je pre profesionálneho rodiča zbytočne zatažujúca. Kompetentní pracovníci centrálnych orgánov (Ministerstvo financií, Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny a Ministerstvo vnútra) by mali vypracovať a čo najviac zjednodušiť financovanie profesionálnych rodín. Jedným z konkrétnych návrhov odborníkov bolo vyplácanie priamych nákladov na dieťa cez účtovnú položku transfery, čím by sa spätné účtovanie poskytnutých financií zjednodušilo.

Vedenie účtovnej agendy v profesionálnych rodinách

Ťažko sa určujú nejaké pravidlá, ako viesť účtovníctvo v profesionálnej rodine. Doteraz nebola zákonodarcami, ani príslušným ministerstvom uzákonená norma, ktorá by túto oblasť špecificky upravovala. Ale pretože profesionálna náhradná výchova už nejaký čas existuje v praxi, musela sa nájsť aj nejaká forma zúčtovávania.

Chceli by sme uviesť ako vzor spôsob účtovania v Detskom domove v Necpaloch, kde už prebehlo prvé kolo transformácie detského domova. Pri tomto detskom domove funguje 14 profesionálnych rodín. Preto sa tu v najväčšej forme odskúšava model, ktorý sa v budúcnosti môže stať určitým vzorom v tejto oblasti.

Profesionálne rodiny dostávajú mesačne pevne stanovenú finančnú čiastku na svoje účty v bankách. Táto čiastka je principiálne rozdelená do piatich zúčtovateľných oblastí – účtov.

1. Strava – kde je stanovená štátna norma pre každé dieťa podľa veku. Táto čiastka sa nedokladuje bločkami o nákupe, ale sa paušálne odpisuje jedenkrát mesačne.

2. Réžia – je to tiež paušálne stanovená čiastka na každé dieťa, tiež sa nedokladuje bločkami o nákupe. Je určená aspoň na čiastočné krytie réžie domácnosti rodiny – ako pracoviska detského domova – teda na kúrenie, spotrebu elektrickej energie, vody a podobne.

3. Oblečenie – dokladuje sa bločkami. Každý nákup sa zaeviduje v „šatnom denníku dieťaťa“.

4. Ostatný spotrebný materiál – ide najmä o drogeriu, kozmetiku, školské pomôcky a podobne. Dokladuje sa bločkami z nákupov.

5. Majetok dieťaťa – ide tu o hodnotné spotrebné predmety trvalejšieho charakteru, napríklad hodinky, knihy, športové pomôcky, iné cennosti. Každý nákup sa zaeviduje v „knihе majetku dieťaťa“. Dokladuje sa bločkami z nákupov.

Tieto čiastky sa evidujú vo finančnom denníku a vždy na ukončenie kalendárneho štvrťroka sa uzatvárajú a odovzdávajú spolu s nalepenými bločkami DeD na ich ďalšie zúčtovanie.

Možno sa javia tieto informácie na prvé prečítanie ako ťažko realizovateľné, ale v skutočnosti to je celkom jednoduché. Sú pripravené tlačivá účtovných denníkov a teda stačí už len vyplňať príslušné kolónky podľa predtlačenej hlavičky.

Môžeme si teda zhrnúť, čo potrebujeme. Tlačivo „Finančný denník“, „Šatný denník“ – pre každé dieťa samostatný, „Denník majetku dieťaťa“.

Po ukončení účtovného obdobia – celý kalendárny rok k 31.12. – uzatvárame všetky účtovné denníky. Finančný denník posielame uzavretý na zúčtovanie do DeD. Vykonáme inventúru Šatného denníka – teda zistíme, čo je malé, poškodené, stratené a všetko toto vyradíme. Z evidencie vyradujeme tak, že my spravíme návrh písomne na papier a príslušná komisia (vedenie DeD) v súčinnosti s nami potom uvedené oblečenie zruší. Denník podčiarkneme, spočítame a urobíme zápis o tom, koľko sme mali oblečenia v Sk, koľko sme kúpili počas roka v Sk, koľko sme vyradili v Sk a koľko nám ostalo v Sk.

Taký istý postup bude aj pri uzatváraní Denníka majetku dieťaťa. (Tu asi budeme vyradovať menej, aj keď hodinky sa strácajú, korčule ničia, lyže lámu, knižky trhajú, bicykle miznú a pod.)

Pokiaľ sme to všetko zvládli, môžeme s chuťou vstúpiť do nového roku a začať všetko účtovať odznova.

Veríme, že sme nikoho neodradili. Je to iba veľmi stručná ukážka toho, čo už dnes existuje a čo je ešte stále vo vývoji. Veríme, že sa na skúsené profesionálne rodiny alebo na DeD s väčším počtom profesionálnych rodín môžete vždy obrátiť s prosbou o pomoc. Pomôcť a inštruovať by profesionálne rodiny však mali v prvom rade príslušní pracovníci DeD.

Tešíme sa na to, že vaše rozhodnutie venovať svoj čas a ďalší život vzťahu s človečikom, ktorý to potrebuje, je nad všetky prekážky. S prípadnou pomocou skúsenejších dokázate prekážky určite prekonať.

Vzory dokladov uvedené v tejto kapitole (Finančný denník, Šatný denník, Denník majetku dieťaťa) nájdete v prílohách.

4.6. Adaptačný proces po príchode dieťaťa do rodiny

Adaptačné obdobie je čas vzájomného prispôsobovania a zvykania si jeden na druhého. Je to obdobie po príchode dieťaťa do rodiny a môže trvať niekoľko dní, týždňov, mesiacov, ale aj rokov. Adaptačné obdobie považujeme za najdôležitejšie pre vznik dobrého vzťahu medzi rodičom a dieťaťom a zároveň za jedno z najťažších období. V tomto čase sa totiž rozhoduje, ako bude vyzeráť celý ďalší život v náhradnej rodine.

- *Ja osobne nazývam adaptáciu detí „horor“. Myslela som si, že od nich utečiem. Všetky, včítane mojich vlastných, stále kričali, revali, bili sa o hračky, hádali sa... K tomu všetkému dostali ešte kiahne, takže nemohli chodiť ani von (matka šiestich detí).*

Otázka adaptácie dieťaťa na nové prostredie je veľmi rozsiahla. Účelom tejto publikácie nie je venovať sa jej v plnom rozsahu. Preto vám odporúčame publikáciu „Zvykáme si jeden na druhého“, Návrat 1998 (uvedená v zozname použitej literatúry), ktorá sa tejto otázke venuje oveľa podrobnejšie. Ale napriek tomu by sme sa chceli pozastaviť aspoň pri niektorých situáciách, ktoré sú charakteristické pre adaptáciu profesionálnej náhradnej rodiny.

- *Adaptácia bola u nás narušená zásahom inej rodiny, čím sa veľmi skomplikovalo naviazanie našej dcéry na našu rodinu. Teraz je opäť narušená neprimeranými zásahmi jedného z biologických súrodencov (matka troch detí).*

Proces adaptácie môžu v profesionálnej rodine ovplyvňovať viaceré faktory, ktoré môžu byť iné ako pri ostatných formách NRS. V tejto kapitole by sme sa pokúsili zastaviť sa nad niektorými z nich. Nech však prehovorí konkrétne príbehy.

1. Naše dieťa môže mať biologických súrodencov, ktorí zostali v DeD

Rodina s dvoma biologickými deťmi prijala do svojej domácnosti 12-ročné dievča. Aj napriek snahe rodičov aj nových sestier dieťa nebolo schopné adaptovať sa na novú rodinu. Pretože v DeD ostala ešte jej 17-ročná sestra, noví rodičia podporovali ich vzájomný kontakt víkendovými návštevami v DeD. Až po viac ako roku si uvedomili, že práve staršia sestra nahovára dievča proti nim a podporuje ju v odchode z profesionálnej rodiny. Pretože dievča bolo na staršiu sestru naviazané, nechcelo na ňu počuť nič negatívne. Profesionálni rodičia nechcú úplne zatrhnuť kontakt dievčaťa so staršou sestrou, s ktorou sa už niekoľkokrát snažili dohodnúť a vysvetliť jej, čo svojím správaním sestre spôsobuje. Zatiaľ nemali úspech, ale stále sa nevzdávajú.

2. Biologickí rodičia ako hrozba ukončenia rozvíjajúceho sa vzťahu.

Matka s jedným dieťaťom sa rozhodla prijať do profesionálnej náhradnej výchovy 5-ročného chlapca, ktorý nebol právne voľný, lebo sa o neho sporadicky zaujímali starí rodičia. Keď sa dozvedeli, že ich vnuk je v profesionálnej rodine, okamžite sa spojili s jeho biologickou matkou, ktorá si následne vybavila povolenie na víkendové návštevy syna doma. Už od začiatku bola komunikácia s ňou veľmi obťažná. Aj keď sa profesionálna matka snažila spolupracovať s biologickou rodinou dieťaťa, bolo to nemožné. Z víkendových návštev sa chlapec vracal špinavý a hladný, ale najmä psychicky rozpoltený. Takto to trvalo asi pol roka. Matka sľúbila chlapcovi, že ak odíde od novej tety a vráti sa späť do domova, určite si ho ona vezme znovu domov. Chlapec jej uveril, odmietol sa vrátiť do profesionálnej rodiny a ostal v DeD. Matka svoj sľub zatiaľ nespĺnila.

3. Keď naše vzájomné zžívanie narúša iná rodina.

Do profesionálnej rodiny prišlo 12-ročné dievča. Počas predchádzajúcich vianočných sviatkov už bolo v inej rodine, ktorá však neuvažovala o trvalom prijatí dieťaťa. Dievča ich chcelo navštíviť. Pretože táto rodina bývala len neďaleko od profesionálnej rodiny, v ktorej sa dieťa nachádzalo, spojili sa profesionálni rodičia s týmito manželmi a dohodli sa na návštevách približne dvakrát do mesiaca. Dievča k nim naozaj začalo chodiť, ale postupne sa návštevy stávali čoraz častejšími. Úmerne s nimi sa zhoršovala aj komunikácia dievčata s profesionálnymi rodičmi. Až približne po roku vyšlo najavo, že pani, ktorú dievča navštevovalo, ju nabádala proti profesionálnym rodičom. Sľubovala jej, že oni by si ju zobrali, lenže jej noví rodičia to nechcú dovoliť, lebo by prišli o peniaze, ktoré za ňu dostávajú, že jej kúpia bicykel, že oni ju majú radšej a pod. Pri konfrontácii s profesionálnymi rodičmi dievčata sa však priznala, že o niečom takom vôbec neuvažuje. Našťastie sa táto záležitosť podarila vyriešiť úplným obmedzením kontaktu medzi dievčaťom a touto rodinou. Dievča ostalo u profesionálnych rodičov, aj keď budovanie ich vzájomného vzťahu sa skomplikovalo.

4. Prostredie DeD ovplyvňuje deti aj po ich príchode do novej rodiny.

Po letnom pobyte, v ktorom boli deti z DeD spolu s deťmi z profesionálnych rodín, sa jeden 15-ročný chlapec rozhodol, že odíde z profesionálnej rodiny, v ktorej žil pol roka. Vyjadril sa, že on je „starý domovák“ a patrí do DeD. Kamaráti ho na letnom tábore povzbudzovali, aby odišiel, že teraz bude v domove najstarší a bude mať dobrú pozíciu. Dohodli sa aj, ktoré dieťa by ho mohlo v rodine nahradiť. Chlapec naozaj odišiel, vrátil sa do DeD, kde je teraz oslavovaný a vyzdvihovaný ostatnými deťmi, lebo „mal odvahu odísť z profesionálnej rodiny“. Profesionálni rodičia to niesli veľmi ťažko.

5. Prejavy dieťaťa, ktoré sa ťažko akceptujú

Slobodná žena si zobrala do profesionálnej náhradnej výchovy dve dievčatká vo veku 4 a 5 rokov. U obidvoch dievčat po príchode do rodiny zbadala zvýšenú masťurbáciu, dokonca dievčatá pristihla, ako si to robia navzájom. Zistila, že ich to naučilo ešte v domove 15-ročné dievča. S dievčatami navštívila psychológa, detského psychiatra, aj detského gynekológa (u dievčat sa vyskytol zvýšený výtok z pošvy), no

situácia sa nezlepšila. Za úspech matka považuje to, že dievčatá prestali masturbovať na verejnosti. Zo začiatku sa s tým matka nevedela zmieriť. Dnes po dvoch rokoch konštatuje:

„Vzťah narúša všetko, čo nám je cudzie, čo nevieme na dieťaťi prijať, ale len dovedy, kým to dokážeme prijať alebo spracovať. Zvykla som si, naučila som sa s tým žiť, už ma to tak nevyvádza z miery ako na začiatku.“

6. Proces adaptácie biologických detí.

Rodina s tromi deťmi prijala do svojej domácnosti troch súrodencov. Aj keď sú rodičia veriaci ľudia a viedli k tomu aj svoje deti, po niekoľkých týždňoch skonštatovali, že ešte nikdy nevideli svoje deti správať sa tak ako po príchode nových detí do rodiny. Často sa hádali, bili sa o hračky, odmietli spávať samy, vyžadovali prítomnosť rodičov. Dokonca sa občas vyjadrili, že bez detí, ktoré prišli z domova, im bolo lepšie. Rodičia sa dostali do tlaku. Tým, že chceli pomôcť iným deťom, ich vlastné deti sa im vzdalovali. Po niekoľkých mesiacoch si deti začali pomaly hľadať cestu k sebe. Dnes rodina uvažuje o prijatí ďalších dvoch súrodencov.

7. Keď je profesionálne rodičovstvo nad ľudské sily.

Niektorí profesionálni rodičia (nejde však o masové vracanie detí, tak ako to šíria niektorí ľudia) sa po niekoľkotýždňovom pobyte v ich rodine rozhodli deti vrátiť späť do DeD. Medzi niektorými odborníkmi sa udomácnila charakteristika „zlyhanie profesionálnej rodiny“.

- Každý človek sa môže dostať do neriešiteľnej situácie. Myslíme si, že ten, kto prejaví ochotu pomôcť cudzím opusteným deťom, má dost pozitívnych morálnych vlastností a nemožno to klasifikovať ako zlyhanie (otec troch detí).
- Zlyhanie profesionálneho rodiča považujem za nesprávny výraz. Ak dieťa z rodiny odíde, sú na to vážne dôvody či už zo strany rodiny, alebo zo strany dieťaťa (matka troch detí).
- Nemyslím si, že niektorí rodičia by „zlyhali“. Podľa mňa sa dostali do tak ťažkej a neprirodzenej situácie, že nevedeli nájsť iný spôsob riešenia tohto problému. Deti, ktoré prichádzajú do profesionálnej náhradnej rodiny, sú väčšinou veľmi problematické a niekedy dokážu človeka tak vyčerpať, že už viacej nevládze, aj keď veľmi chce dieťaťu pomôcť. Predchádzať sa tomu dá dôslednejším výberom detí, konzultovaním s odborníkmi alebo náhradnými rodinami (matka šiestich detí).

4.7. Postoje okolia vás môžu povzbudiť aj zraniť

Profesionálne rodiny vzbudzujú zvedavosť, pozornosť, obdiv, ale niekedy aj údiv až podozrenie. Práve táto forma NRS je pre okolie asi najviac kontroverzná. Už fakt, že profesionálni rodičia poberajú za svoju prácu peniaze, môže vzbudzovať u mnohých ľudí z okolia otázky – napr.: prečo to robia, nerobia to len pre peniaze? Práve nepochopenie alebo neznalosť motivácie, s ktorou profesionálne rodiny vstupujú do pracovného pomeru s detským domovom a prijímajú do svojej domácnosti cudzie dieťa, môže vyvolávať veľké množstvo negatívnych reakcií z okolia.

- *Povzbudzuje nás súhlas, pochopenie, ochota pomôcť, podpora, úsmev od ľudí okolo nás. Zraňuje nás nepochopenie, odsudzovanie, katastrofické vízie, sliedenie, staranie sa, očakávanie zlyhania (matka piatich detí).*
- *Nechcem ukazovať okoliu svoje pocity a postoje, lebo nechcem ani obdiv ani lútosť. Chcem žiť ako normálna rodina (matka troch detí).*
- *Poteší nás zdravé povzbudenie. Naopak, prejav lútosť vyvoláva opačné pocity. Zraňuje aj podozrievanie ľudí, že to robíme vyslovene pre peniaze (otec troch detí).*

Okolie, to nie je len susedka, predavačka v obchode, či poštarčka. Okolie, to je aj učiteľka v materskej škole, či v škole, detská lekárka, ale aj psychologička, sociálna pracovníčka. Okolie, to sú aj naši rodičia, naše pracovisko či cirkevné spoločenstvo. Neznalosť, nepripravenosť či neprimerané reakcie okolia a z toho vyplývajúce správanie sú jedným zo spoločných problémov náhradných rodín. Niekedy sa rodiny stretávajú aj s pokusmi prostredia zasahovať do výchovy dieťaťa. Správanie, ktoré sa považuje u iných detí za normálne, sa u týchto detí často hodnotí ako neprimerané a neprispôsobivé. Niekedy sa dokonca profesionálnym rodičom vyčíta zlyhanie či zanedbávanie ich povinností. Všetky výčitky voči náhradným rodinám im môžu spôsobovať veľký psychický tlak. Ani pravidlo, že zraniť nás môže iba to, čím sa zraniť necháme, v tejto situácii úplne neplatí. Profesionálna rodina sa jednak vystavuje zvýšenej pozornosti okolia, strate súkromia, ale na druhej strane sa môže dostať do izolácie.

- *Vždy bolo u nás veľa ľudí. Mali sme priateľov, ktorí k nám chodili aj so svojimi deťmi. Keď sme sa stali profesionálnymi rodičmi, začali k nám chodiť čoraz menej, až sme ich úplne stratili. Najprv sme tomu nerozumeli, bolo nám z toho smutno. Ale potom sme sa spojili s inými rodinami, a tam sa teraz cítíme ako doma, ony nám rozumejú, majú rovnaké pocity, žijú tým, čo my (matka piatich detí).*

Bezprostredné reakcie okolia po príchode dieťa do profesionálnej rodiny sa môžu postupom času meniť. Ale rovnako sa môže stať, že sa možno nikdy nezmenia. Každý má právo na svoj názor a postoj k danej problematike. Na druhej strane môže byť pre niektorých ľudí život profesionálnej rodiny príkladom, ktorý budú chcieť nasledovať. Niekedy sa stáva, že rodina, ktorá predtým o prijatí cudzieho dieťa neuvážovala, sa podľa príkladu inej náhradnej rodiny zo svojho okolia rozhodla prijať do svojej domácnosti dieťa z DeD. Profesionálne rodiny úplne spontánne vyhľadávajú rodiny, ktoré majú podobne ako ony dieťa v náhradnej rodinnej starostlivosti, prípadne sú tiež zamestnaní ako profesionálni rodičia. Je to asi prirodzený prejav obklopovať sa ľuďmi, ktorí majú podobné problémy, sú v podobnej životnej situácii. Práve spoločenstvo, ktoré si vytvorili profesionálne rodiny medzi sebou navzájom, im pomohlo prekonať aj niektoré veľmi ťažké obdobia pri zavádzaní profesionálnej náhradnej výchovy v rodine do praxe, pri spracovaní mnohých problémov a otázok, ktoré sa objavili až v reálnom živote.

Recept na to, ako pracovať s okolím, ako ho pripraviť na príchod dieťaťa z DeD do rodiny,

neexistuje. Či už rodiny zvolia stratégiu otvorenej komunikácie, alebo sa pred svetom uzavrujú, v oboch prípadoch sa stretnú s protichodnými názormi a postojmi. Stretnú sa s povzbudením, obdivom, ale aj s odsúdením a podozrievaním.

4.8. Na koho sa môžu PR obrátiť o podporu a pomoc

V tejto kapitole sa budeme snažiť sprostredkovať profesionálnym rodinám niekoľko pohľadov, kde sa môžu obrátiť, ak sa ocitnú v situáciách, s ktorými si nebudú vedieť poradiť.

- Skúste sa skontaktovať s inými profesionálnymi rodinami. Ideálne je, ak sa s ich skúsenosťami môžete zoznámiť už v čase, keď o prijatí dieťaťa z DeD len uvažujete, ale neskoro nie je nikdy. V kontakte s nimi získate možnosť hovoriť o prežívaniach, ktoré sú iným cudzie a nepochopiteľné. Možnosť deliť sa so svojimi pocitmi s ľuďmi, ktorí prežívajú podobné situácie, je veľmi oslobodzujúca. Môžete od nich načerpať povzbudenie, skúsenosti a prípadne aj radu, na koho sa s konkrétnym problémom obrátiť.
- Občianske združenie Návrat sa snaží o návrat detí z DeD do rodinného prostredia a o vytvorenie podpornej siete pre náhradné rodiny. Medzi aktivity združenia patria kluby náhradných rodín (ich zoznam uvádzame v závere tejto publikácie), ale aj letné a víkendové poradensko-rekreačné pobyty náhradných rodín, konkrétna individuálna pomoc v rodinách, sociálne poradenstvo a prevencia v oblasti náhradnej rodinnej výchovy. Návrat realizuje týždenné tréningy základných psychologických zručností pre profesionálnych rodičov a tieto tréningy bude rozširovať o ďalšiu psychologickú prípravu. Na týchto stretnutiach môžete získať informácie, zručnosti riešiť náročné situácie a spoznať sa s ďalšími náhradnými rodičmi a ich skúsenosťami. Kontakty s centrami Návratu, ktoré fungujú v Bratislave, Prešove, Žiline a Banskej Bystrici, nájdete tiež na konci tejto publikácie.
- Ste zamestnancami DeD. Neobávajte sa podeliť so svojim zamestnávateľom s ťažkosťami, ktoré prežívate pri starostlivosti o deti. Mali by ste nájsť podporu, odbornú radu a pomoc. DeD tu nie je len na to, aby vás kontroloval, ale predovšetkým na to, aby bol pre vás oporou. Možno tento pomáhajúci vzťah budete musieť postupne budovať. Nepodariť sa vám ho vytvoriť, ak sa so svojimi problémami budete uzatvárať a obávať sa ich zverejniť.
- Odbornú pomoc vám môžu poskytnúť aj špecialisti z centier poradensko-psychologických služieb a pedagogicko-psychologických poradní. Prvé z týchto pracovísk sa zameriavajú na poradenskú a psychologickú pomoc pre jednotlivca, pár a rodinu a stretli ste sa (stretnete sa) s nimi už pri príprave na náhradné rodičovstvo. Pedagogicko-psychologické poradne sa venujú predovšetkým deťom a školskej mládeži. Pracoviská nájdete vo všetkých okresných mestách. Služby týchto pracovísk dotuje štát a pre klienta sú bezplatné.

Neváhajte sa obrátiť v prípade potreby aj na psychiatra. V našej spoločnosti stále prevláda obava z využívania pomoci psychiatrov (a vlastne aj poradenskej a psychologickkej pomoci), neďajte sa tým však ovplyvniť. Pretože mnohé z detí, ktoré prežili traumy v biologickej rodine, sú deprivované z pobytu v ústave, **potrebujú odbornú psychiatrickú starostlivosť.**

Vzťah klient (pacient) a psychológ alebo psychiater je veľmi intímny. Aby odborná pomoc bola skutočne pomocou, hľadajte takého odborníka, ktorý vám môže pomôcť. Nie každý vám musí vyhovovať ako osoba, svojimi postupmi a prístupmi. Možno budete musieť hľadať, meniť poradcu, bezpodmienečná je však vzájomná dôvera. Počítajte aj s tým, že nie všetko, čo sa dozviete pri kontakte s odborníkom, sa vám bude páčiť. Budete sa vyrovnávať aj so zisteniami o sebe, ktoré ste možno tušili, ale nechceli vedieť.

- Hľadajte pomoc aj na odboroch sociálnych vecí okresných (krajských) úradov. Sociálne pracovníčky vám môžu pomôcť najmä pri zvládaní kontaktu s biologickou rodinou, pretože o nej najviac vedia. Majú v rukách kompetencie týkajúce sa sociálno-právnej ochrany dieťaťa, dieťa zastupujú v súdnych konaniach, vedia vám poradiť v oblasti sociálnej pomoci.
- Pri príchode dieťaťa do vašej rodiny sa dopredu kontaktujte s učiteľmi v škole (škôlke), do ktorej budú chodiť, prípadne s ošetrovujúcim lekárom. Vysvetlite im situáciu, požiadajte ich o spoluprácu a toleranciu.
- Ak ste veriaci, hľadajte podporu vo svojom cirkevnom spoločenstve.

Rátajte s tým, že budete budiť pozornosť okolia, možno vás budú považovať za bláznov... –

Oprávnené! Ste iní, pustili ste sa do niečoho, na čo väčšina z nás nemá odvahu, priviedli ste do svojej dediny, mesta „domovákov“, rómske deti a pod. Buďte pripravení na to, že vaši susedia, známi, aj príbuzní majú problém vyrovnáť sa s tým, cítia vinu za to, že oni na to nemajú sily a odvahu. Tešte sa z toho, ak občas nájdete pochopenie, podporu, ak sa vám občas podarí zmeniť niečí postoj.

Záverom:

Nezabudnite sa deliť ani so svojimi radosťami a starosťami. Nežiadajte o pomoc, ale o spoluprácu. Vy vlastne nie ste pre všetky vymenované inštitúcie klient a žiadateľ. Vy ste ich kolega, ktorý ako ony poskytuje sociálne služby a rieši sociálnu núdzu detí žijúcich v DeD.

5. Namiesto záveru: PNVR ako šanca pre uskutočnenie zmien

Blížime sa ku koncu našej publikácie. V tejto kapitole by sme sa chceli zamyslieť nad možným prínosom profesionálnej náhradnej výchovy v rodine v rôznych úrovniach.

PNVR ako šanca na zmenu života detí v DeD

3,5-ročné dievčatko bolo hlavne vzhľadom na svoj vážny zmyslový postih – slepote umiestnené vo svojom 1. roku do dojčenského ústavu.

Napriek starostlivosti odborného personálu sa jej psychický, ale aj zdravotný stav zhoršoval, pretože nemala vhodné podnetné prostredie. Keď sme sa s ňou v rámci jedného zoznamovacieho pobytu stretli, mala prejavy veľmi vážne psychicky deprivovaného dieťaťa. Stále sa knísala a udierala sa pri tom telom do steny. Je to častý prejav deprivácie, keď si takéto deti vyvolávajú stereotypnými pohybmi, ale aj bolesťou aspoň nejaké podnety. Jej stav bol o to horší, že žila v tme, nevedela sa orientovať a bola izolovaná od okolitého sveta.

Prognóza jej ďalšieho vývinu a života nebola príliš optimistická. Čakal ju osud ústavného dieťaťa, ktoré vystrieda veľa zariadení a celý život bude odkázaná na pomoc iných. Prežije detstvo, dospievanie, dospelosť až po smrť za múrmi celoročného ústavu.

Dnes sa toto dievčatko nachádza v profesionálnej rodine. Robí úžasné pokroky v poznávaní sveta, v osamostatňovaní, v rozvoji svojich fyzických a duševných schopností. Čo je však najdôležitejšie, začína prežívať istotu vo vzťahu ku konkrétnym osobám, ktoré jej venujú svoj život. Jej príchod zmenil celú rodinu – rodičov aj ich 3 deti. Veľa vecí včítane energie, času, programu sa točí okolo nej. Vyžaduje nesmiernu obetavosť, trpezlivosť a pozornosť celých 24 hodín denne. Takáto investícia do jej starostlivosti sa však vráti nevyčísľiteľne veľakrát.

Rozdiel v jej vývine, keď prišla do rodiny a po roku pobytu v nej, je taký viditeľný, že ohromuje celé okolie, ktoré pozná a pozoruje túto rodinu.

Vďaka za takýchto ľudí. Aj vďaka nim sa menia osudy zabudnutých detí!

PNVR ako šanca pre biologické rodiny

Rodičia, ktorým boli odňaté ich deti, prípadne sa ich sami vzdali, sa stávajú terčom kritiky skupiny odborníkov, náhradných rodičov aj verejnosti. Je nesporné, že mnohí z nich majú značný podiel na umiestnení svojich detí v ústavných zariadeniach. Na druhej strane však vzniká potreba ponúknuť takýmto rodinám (rodičom) programy reintegrácie. Teda určitý typ služieb, poradenstva a prevencie, s cieľom pomôcť rodičom (matke) upraviť si sociálnu situáciu, vyriešiť problémy súvisiace so závislosťou, prípadne iné problémy, ktoré viedli k odchodu detí z rodiny. Zo skúseností takýchto sanačných programov pre rodiny v akútnej alebo chronickej kríze v zahraničí je jasné, že len určité percento uvedených rodín vyrieši svoju situáciu natoľko, že sa deti môžu vrátiť späť do stabilného rodinného prostredia.

V našich podmienkach na Slovensku však uvedené programy chýbajú. Odchodom dieťaťa

z problémovej rodiny sa záujem o daný problém kompetentných odborníkov vo väčšine prípadov končí. Oddelenia kurately pre dospelých, prípadne sociálno-právnej ochrany na okresných úradoch evidujú danú rodinu, ale reálna pomoc od štátnej správy, ale aj od MVO v našich podmienkach chýba.

PNVR vnaša do tohto problému kvalitatívne inú východiskovú situáciu. Fakt, že deti sa dostávajú do rodiny, vytvára u niektorých biologických rodičov určitý motivačný tlak.

Odchod dieťaťa do profesionálnej rodiny môže podporiť reintegračný proces pôvodnej rodiny. V tomto procese však musia byť splnené niektoré základné podmienky:

- Biologickí rodičia majú skutočný záujem o svoje dieťa. O svoje deti sa teda nevedeli, prípadne nemohli starať, na základe čoho sa dostali do DeD.
- Medzi rodičmi a deťmi existuje zachované citové puto.
- Profesionálni rodičia sú ochotní pripustiť myšlienku návratu dieťaťa do pôvodnej rodiny a uskutočňujú konkrétne kroky uvedeným smerom.
- Biologická rodina potrebuje podporu a pomoc od odborníkov v procese riešenia svojej situácie, ktorá bola príčinou odchodu dieťaťa do DeD. Po návrate dieťaťa je však nevyhnutné v tejto podpore pokračovať, aby sa predišlo opätovnému umiestneniu dieťaťa v zariadení.

Spomenutá úloha profesionálnych rodín v procese reintegrácie pôvodnej rodiny dieťaťa je však v našich podmienkach len veľmi obťažná. V celom systéme realizácie PNVR je nutné dopracovať možnú reintegráciu biologickej rodiny cielavedome.

PNVR ako šanca na kvalitatívnu zmenu inštitúcií

PNVR umožňuje transformáciu súčasných DeD internátneho typu, ale aj zariadení, ktoré sa vonkajšími znakmi približujú rodine. Uvedenú možnosť sme už rozoberali v predchádzajúcich kapitolách. Či sa tento proces začne v rámci celého Slovenska, je otázkou v prvom rade motivácie a pripravenosti vedenia DeD, ale aj následnej kooperácie so zriaďovateľom (KÚ) a inými subjektami, ktoré sa môžu a majú podieľať na transformačných procesoch v rámci regiónov a Slovenska ako celku.

PNVR je výzvou a súčasne reálnou šancou. Je to príležitosť začať pracovať na zmene. Na zmene, ktorá v prvom rade skvalitní život detí s nariadenou ústavnou výchovou, pre ktoré zostala šanca prežiť detstvo a dospievanie v rodinnom prostredí zatvorená.

PNVR ako šanca na zmenu sociálneho systému

Počet detí s nariadenou ústavnou výchovou je z hľadiska celkového počtu obyvateľov žijúcich na Slovensku zanedbateľný (cca 10 000 detí, čo predstavuje asi 0,2 %). Mnohí zainteresovaní politici a tvorcovia transformácie sociálneho systému môžu vidieť tento problém ako naozaj bezvýznamný (napríklad v porovnaní s masívnym problémom nezamestnanosti). Každý rok však vychádza z DeD niekoľko stoviek detí. Akú majú perspektívu? Ak sa dostanú opäť len do štátnej starostlivosti (azylové domy, podpora v nezamestnanosti, penitenciárna starostlivosť), štát vynaložil prostriedky na ich výchovu a vzdelanie zbytočne. Splnil si síce svoju základnú úlohu, ale len s minimálnym efektom.

Cieľom štátnej politiky by malo byť vytvorenie takých podmienok pre rozvoj detí a mladých ľudí, aby z nich raz boli produktívni občania našej spoločnosti. Takéto bytosti však môžu dozrieť len v rodinnom prostredí. Prostredie inštitúcií je v tomto zmysle len slabou náhradou.

PNVR vytvára lepšie predpoklady na dosiahnutie spomenutého cieľa štátnej politiky.

Bolo by nerozumné uvedenú možnosť nevyužiť.

Odporúčaná literatúra

- Andersonová, J. Fischgrundová, S. Lobascherová, M.: Dobrý start do školy.
Portál, Praha 1993.
- Beam, R.: Jak rozvíjet tvořivost dítěte.
Portál, Praha 1995.
- Biddulph, S.: Proč jsou šťastné děti šťastné.
Portál, Praha 1997.
- Campbell, R.: Hledám svou cestu.
Návrat, Praha 1993.
- Campbell, R.: Potřebuji tvou lásku.
Návrat, Praha 1992.
- Dainowová, S.: Jak přežít dospívání svých dětí.
Portál, Praha 1995.
- De Carli, M. I.: Nechce se mi učit.
Portál, Praha 1995.
- Dobson, J.: Být sám sebou.
Návrat domů, Praha 1994.
- Dobson, J.: Dětský vzdor.
Návrat domů, Praha 1995.
- Dobson, J.: Výchova dětí.
Nová naděje, Brno 1995.
- Dobson, J.: Rodičovství chce odvalu.
Návrat domů, Praha 1995.
- Leman, K.: Sourozenecká konstelace.
Portál, Praha 1997.
- Matějček, Z.: Co, kdy a jak ve výchově dětí.
Portál, Praha 1996.
- Matějček, Z.: O rodině vlastní, nevlastní a náhradní.
Portál, Praha 1994.
- Matějček, Z.: Po dobrém nebo po zlém?
Portál, Praha 1993.
- Matějček, Z.: Rodiče a děti.
Avicenum, Praha 1986.
- Mühlanová, C.: Buď pokojná, mamo!
Advent Orion, Vrútky 1994.
- Mühlan, C. a E.: Nerob si starosti, mamo!
Advent Orion, Vrútky 1996.
- Mühlan, E.: Buď O.K., otec!
Advent Orion, Vrútky 1997.
- Prekopová, J.: Malý tyran.
Portál, Praha 1993.
- Prekopová, J.: Když dítě nechce spát.
Portál, Praha 1997.
- Prekopová, J.–Schweizerová, Ch.: Neklidné dítě.
Portál, Praha 1994.
- Prekopová, J.–Schweizerová, Ch.: Děti jsou hosté, kteří hledají cestu.
Portál, Praha 1993.
- Schmidt, M.–L.: Jako stromy bez koření.
Kníhkupectví Slovenský dům, 1995.
- Yablonsky, L.: Otcové a synové.
Portál, Praha 1990.

Zoznam použitej literatúry

- Dunovský, J.: Sociální postavení vychovávaných od nejtělejšího dětství v dětských domovech. Pedagogika, XIX, 1962, č.2, s.189–205.
- Fahlberg, I.V., M.D.: A Child's Journey Through Placement. Perspective Press, Indianapolis 1991.
- Hall, C.S.–Lindzey, G.: Psychológia osobnosti. Bratislava, SPN 1997.
- Koluchová, J.: Diagnostika a reparabilita psychické deprivace. UPO 1990.
- Koubeková, E.: Osobnostné charakteristiky detí vychovávaných v detských domovoch. Vychovávateľ, XXIX, 1985, č.7, s.24–27.
- Langmeier, J.–Matějček, Z.: Psychická deprivace v dětství. AVICENUM, Praha 1974.
- Matějček, Z.: Rodiče a děti. AVICENUM, Praha 1986.
- Matějček, Z. a kol.:Náhradní rodinná péče. Portál, Praha 1999.
- Roháček, M.–Matej, V. : Hľadáme rodičov. OZN, Bratislava 1996.
- Roháček, M.–Priehradná, D.–Matejová, R.–Matej, V.; Zvykáme si jeden na druhého. OZN, Bratislava 1998.
- Schooler, J.E.: Adopcia – vzťah založený na sľube. Návrat domov, Bratislava 1999.
- Uzatváranie pracovného pomeru s profesionálnymi náhradnými rodinami a ich odmeňovanie – odporúčanie MPSVaR č.3517/98–I/22–1009, Bratislava 1998.
- Vyhláška MPSVaR SR č.198/98 Z.z.
- Winnicot, D.W.: The Child, the Family, and the Outside World. Raeding, MA: Addison–Wesley 1964.
- Zákon č.100/88 Zb. O sociálnom zabezpečení v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 279/93 Z.z. O školských zariadeniach.
- Zákon č. 195/98 Z.z. O sociálnej pomoci.
- Záver a odporúčania z pracovného seminára predstaviteľov KÚ, DeD, MPSVaR SR, OZN a iných organizácií, Rajecké Teplice, jún 1999.

PRÍLOHY

1. Informačný list o dieťati (pracovná verzia)

Meno dieťaťa: .....

Osobné údaje o dieťati (vyplňa soc. pracovník DeD)

Dátum narodenia: ..... Miesto narodenia: .....

Národnosť: ..... Etnikum: .....

Dátum umiestnenia mimo rodiny: .....

Vek dieťaťa pri umiestnení do ústavnej výchovy:

Do 1 roku   Do 2 rokov   Do 3 rokov   3–6 rokov   6–10 rokov   Nad 10 rokov

Prečo bolo dieťa vyňaté z biologickej rodiny: .....

Opakované dlhodobšie umiestnenia mimo rodiny (vek dieťaťa, kde umiestnené, dôvod):
.....

Pobyty a návštevy v náhradných rodinách (kedy, ako dlho, z akého dôvodu umiestnené, z akého dôvodu sa vrátilo): .....

Údaje o biologickej rodine (vyplňa soc. pracovník DeD) Vek pri narodení dieťaťa:
Zamestnanie:

Etnikum:

Najvyššie vzdelanie:

Biologická matka: .....**Biologický otec:** .....

Rodičia žijú v spoločnej domácnosti.

Áno   Nie

Rodičia pravidelne platia na dieťa.

Áno   Nie

Rodičia sú závislí od alkoholu /drog*.

Otec: Áno   Nie

Matka: Áno   Nie

*(čo sa nehodí, prečiarknite)

Súrodenci

Meno: ..... Dátum narodenia: ..... Súčasné miesto pobytu: .....

Charakteristika: .....

Forma a frekvencia kontaktu s biologickou rodinou:(návštevy v DeD, korešpondencia, telefonický kontakt, pobyty v biologickej rodine, iné)
.....Príbuzní, s ktorými je dieťa najčastejšie v kontakte (matka, otec, súrodenci, starí rodičia, iní)
.....

Príbuzní, ktorí majú záujem o ďalší kontakt s dieťaťom (matka, otec, súrodenci, starí rodičia, iní)

.....

Charakteristika biologickej rodiny (rodinné prostredie, správanie rodičov voči sebe, deťom, celkovo, vzťahy so širšou rodinou a pod.):

.....

Charakteristika biologických rodičov (vzhľad, postava, úprava zovňajšku, zvláštnosti správania a pod.):

.....

Otázky o minulosti dieťaťa:

1. Aký malo dieťa vzťah k matke / otcovi, keď bolo vyňaté z rodiny?
2. Ako prebehlo vyňatie z rodiny?
3. Vytvorilo si niekedy k niekomu silný citový vzťah? Ku komu a kedy? (z dospelých – sused, učiteľ, širšia rodina, z rovesníkov)

Odpovede: .....

.....

.....

(Túto časť vyplní vychovávateľ.)

Oblúbené činnosti dieťaťa (aké hry, či má rado loptové hry a pod.):

.....

.....

Oblúbené veci (hračky, knihy a pod.):

.....

.....

Oblúbené jedlá:

.....

.....

Oblúbené činnosti („rituály“) súvisiace so spaním, jedením a ďalšími dennými činnosťami:

.....

.....

Iné dôležité informácie o dieťati: .....

Informácie súvisiace so školou: .....

Postoj/motivácia voči škole: .....

Faktory, ktoré by mohli ovplyvňovať školské výsledky (poruchy učenia – dyslexia, dysgrafia..., LMD a pod.)

.....

.....

Školské výsledky: .....

.....

Údaje o zdravotnom stave (vypíňa lekár v spolupráci so zdravotnou sestrou)**Tehotenstvo:**

Pribeh: .....

Návyky matky počas tehotenstva: Fajčenie Alkohol Drogy Lieky Iné

Ochorenia matky v tehotenstve (napr. vysoký tlak): .....

Alergia matky / otca: .....

Pôrod: .....

Pribeh: .....

Komplikácie: .....

Pôrodná hmotnosť: ..... Výška: .....

Popôrodná adaptácia: .....

Popôrodná žltáčka (Rh kompatibilita, liečba – fototerapia / exsangvinácia): .....

Spôsob ošetrovania po pôrode (napr. rooming-in): .....

Dĺžka dojčenia, prvé podanie umelej výživy: .....

Podávanie D vitamínu (dĺžka, forma – denne, štvrtročne): .....

Očkovanie (či áno, kedy, kde sú vedené záznamy o očkovaní – ktoré oddelenie ftizeológie): .....

DITE PER

DINGERIX (proti žltáčke typu B – 3x)

Act. Hib.

Tbc (proti tuberkulóze – 5.deň, 1.trieda, 7.trieda)

MX II

Oblasť:	Vývin do 1 roku			Vývin od 1 do 3 rokov			Vývin nad 3 roky		
	Normálny	Suspektne oneskor.	S určit. oneskor.	Normálny.	Suspektne oneskor.	S určit. oneskor.	Normálny	Suspektne oneskor.	S určit. oneskor.
Motorika									
Reč									
Percepcia (vnímanie)									
Fyzický rast									
Prírastok hmotnosti									
Iné:									

Vysvetlivky:

Normálny – vývin v rámci širšej normy

Suspektne oneskor. – vývin suspektne oneskorený

S určit. oneskor. – vývin s určitosťou oneskorený

Príčiny zaostávania (podrobne rozpísať):

Vrodené ochorenia (výsledky daných testov, stav v súčasnosti):

Screening obličkových ochorení v dojčenskom veku, screening fenylketonúrie, kongenitálnej hypotyreózy, vyšetrenie koxy, vyšetrenie vrodenej chyby srdca

Prekonané detské choroby (v akom veku, priebeh):

Hnačkové ochorenia (súvislosť s potravou – umelá, dojčenie, s nástupom nových jedál – hl. múčnych), kožné ochorenia, varicella (ovčie kiahne), kŕče centrálného pôvodu (s bezvedomím, bez bezvedomia, vzťah k teplote)

.....

.....

Prekonané zápalové ochorenia (v akom veku, priebeh):

Angíny, zápalové ochorenia uší, dýchacieho traktu, uropoetického traktu, zápal nosových mandlí

.....

.....

Charakteristický priebeh choroby:

Dlhodobý mierny priebeh – rýchly spád, vážny stav; dlhšie nízke teploty – veľmi vysoké teploty krátko trvajúce

.....

Hospitalizácie:

Kedy (vek): ..... Dôvod: .....

.....

Úrazy:

Vážne úrazy, banálne úrazy, častosť ich výskytu a pod.

.....

Chronické ochorenia a dispenzarizácia:

Ambulancie, v ktorých je dieťa dlhodobo sledované; meno lekára, dátum poslednej kontroly, posledný nález, dátum ďalšej kontroly

.....

Pretrvávajúce špeciálne problémy:

Dieťa, enuréza, postihnutie – druh, alergia (na jedlo, lieky, prejavy kožné – výrony, opuchy, prejavy dýchacieho traktu), rhinitis (častosť výskytu), iné problémy

.....

Aktuálne zdravotné problémy:

!!! Pravidelné užívanie liekov (neurologické, alergologické...) – dať rodičom na prvé dni, potom odkázať na obvodného pediatra !!!

.....

Výskyt chorôb v biologickej rodine, ktoré by sa mohli prejavíť u dieťaťa:

Predovšetkým kožné, nádorové a psychické ochorenia!

.....

Odporúčenia lekára:

Údaje o celkovom psychickom vývine dieťaťa (vypĺňa psychológ)

Charakteristika celkového vývinu:

.....

OSOBNOSŤ

A. Celková naladenosť (pomer priateľského, radostného... a nepriateľského, zlostného... správania):

.....

B. Tendencia dieťaťa reagovať na nové podnety (skôr prijíma nové podnety, „vrhá“ sa do nových situácií alebo reaguje skôr stiahnutím sa do seba):

.....

C. Intenzita reakcií dieťaťa na podnety:

.....

D. Stálosť – nestálosť v správaní:

.....

Prispôsobivosť (reakcia na zmenu prostredia, nové veci v jeho / jej blízkosti a pod.):

.....

Kresba (čo dokáže nakresliť, ako kreslí...):

.....

Jemná motorika (uchopovanie, manipulácia s predmetmi, obliekanie sa a pod.):

.....

Rozumové schopnosti

A. Ktoré schopnosti sú u dieťaťa rozvinuté primerane veku alebo nadpriemerne, ktoré zaostávajú za priemerom:

.....

B. Aká je celková úroveň rozumových schopností:

.....

C. Nakoľko napĺňa dieťa svoje potenciálne možnosti, aké požiadavky možno mať na dieťa vzhľadom na jeho možnosti:

.....

D. Predpokladané uplatnenie v škole:

.....

Pozornosť (ako dlho sa dokáže sústrediť, na ktoré činnosti a pod.):

.....

Reč: .....

A. Porozumenie (pasívny slovník):

.....

B. Rozprávanie (aktívny slovník):

.....

C. Poruchy reči (výslovnosť, plynulosť reči, slovná zásoba, celkový vývin atď.):

.....

Sociálne vzťahy:

A. S rovesníkmi v DeD:

.....

B. S rovesníkmi v škole / škôlke:

.....

C. So známymi dospelými:

.....

D. S neznámymi dospelými:

.....

Zvláštne prejavy správania:

- Stereotypné pohyby tela
  - Nadmerné prijímanie potravy
  - Infantilné (detinské) správanie
  - Zvýšená fyzická agresivita voči živým objektom (ľudia, zvieratá)
  - Ľahké a povrchné nadväzovanie vzťahov s cudzími ľuďmi
  - Iné prejavy:
- .....

Neurotické príznaky:

- Prejavy strachu, úzkosti v správaní
  - Neprimerane smutná nálada/striedanie nálad
  - Zvýšená unaviteľnosť, apatia
  - Poruchy spánku
  - Tiky/hryzenie nechtov/škrabanie kože
  - Pomočovanie, pokakávanie (až po 3. roku)
  - Iné prejavy:
- .....

Minulé skúsenosti v živote dieťaťa, rizikové pre jeho ďalší vývin:

(zanedbávanie, šikanovanie, týranie, pohlavné zneužívanie, iné dôležité zážitky – popísať podrobnejšie, v akej situácii, na akom mieste, kto atď.)

.....

Dôležité informácie súvisiace so sexuálnym vývinom:

.....

PSYCHOLOGICKÉ ODPORUČENIA (pre každú oblasť):

2. Odporúčanie

Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky

Odboru rodinnej politiky k uzatváraniu pracovného pomeru s profesionálnymi náhradnými rodičmi a ich odmeňovaniu.

Bratislava 15.12.1998

Číslo: 3517/98-I/22-1009

V zmysle ust. § 10 ods. 3, 4 vyhlášky MPSVR SR č. 198/1998 Z. z. na vykonanie niektorých ustanovení zákona o sociálnej pomoci v profesionálnej náhradnej rodine starostlivosť zabezpečuje zamestnanec detského domova, pričom v jednej profesionálnej náhradnej rodine možno poskytovať starostlivosť najviac trom deťom, ak sú zamestnancami detského domova manželia, starostlivosť možno poskytovať najviac šiestim deťom.

Odbor rodinnej politiky po konzultáciách s odborom pracovných vzťahov a s odborom mzdovej politiky tunajšieho ministerstva vypracoval nasledovné odporúčanie:

1. Profesionálnych náhradných rodičov možno považovať za „domáckych zamestnancov“ v zmysle ust. § 267 ods. 2 Zákonníka práce. V prílohe prikladáme stanovisko odboru pracovných vzťahov tunajšieho ministerstva.
2. Na určenie tarifného platu zamestnanca, ktorý vykonáva pracovnú činnosť „vychovávateľ“, použiť osobitnú stupnicu platových taríf pre pedagogických zamestnancov, ktorá tvorí prílohu č. 2d nariadenia vlády SR č. 249/1992 Zb. o platových pomeroch zamestnancov v rozpočtových a v niektorých ďalších organizáciách a orgánoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „nariadenie vlády“) a pre zamestnancov v pracovnej činnosti „pomocný vychovávateľ“ použiť základnú stupnicu platových taríf, ktorá je v prílohe č. 2 nariadenia vlády.
3. Zamestnanca, ktorý vykonáva pracovnú činnosť „vychovávateľ“ a nemá pedagogickú spôsobilosť, zaradiť do 7. platovej triedy a zamestnanca, ktorý spĺňa podmienku odbornej spôsobilosti aj pedagogickej spôsobilosti podľa Vyhlášky Ministerstva školstva SR č. 41/1996 Z. z. o odbornej a pedagogickej spôsobilosti pedagogických pracovníkov v znení Vyhlášky Ministerstva školstva SR č. 14/1998 Z. z., zaradiť do 8. platovej triedy.
4. Zamestnanca v pracovnej činnosti „pomocný vychovávateľ“ zaradiť do 4. platovej triedy.
5. Do platového stupňa zaradiť zamestnanca podľa započítateľnej praxe (§ 6 nariadenie vlády).
6. Osobitný príplatok, pri splnení ustanovených podmienok
  - a) určiť v zmysle ust. § 9 ods. 23 nariadenia vlády
  - b) vypočítať jeho alikvotnú časť z plnej priznanej sumy tohto príplatku podľa výšky pracovného úväzku (napr. zamestnanec má priznaný osobitný príplatok 800 Sk, pri uzatvorenom pracovnom pomere vo výške 0,753 plného úväzku mu patrí suma 602 Sk)
  - c) pri určovaní zohľadňovať náročnosť starostlivosti o dieťa (napr. dieťa s ľahkou mozgovou dysfunkciou, so špecifickými poruchami učenia, s neuropatickými maladaptáciami, so psychopatickými povahovými črtami a pod.).
7. Osobný príplatok, pri splnení ustanovených podmienok
  - a) možno priznať v zmysle § 7 ods. 5 nariadenia vlády
  - b) vypočítať jeho alikvotnú časť v prípade zníženého rozsahu pracovného úväzku tak, ako pri osobitnom príplatku
  - c) pri priznaní zohľadňovať výsledky výchovnej práce, starostlivosti o dieťa a prácu navyše.
8. Pri určení pracovného úväzku zohľadňovať počet vychovávaných detí a druh vykonávanej práce
  - a) pri starostlivosti o jedno dieťa zachovať súčasnú výšku pracovného úväzku (0,5)
  - b) pri starostlivosti o dve deti určiť pracovný úväzok vo výške 0,753 plného úväzku (32 hodín týždenne) na pracovnú činnosť „vychovávateľ“; súčasne uzatvoriť vedľajší pracovný pomer podľa § 71 Zákonníka práce na pracovnú činnosť „pomocný vychovávateľ“ vo výške 0,353 plného úväzku (15 hodín týždenne)

c) pri starostlivosti o tri deti určiť pracovný úväzok vo výške 1,0 na pracovnú činnosť „vychovávateľ“; súčasne uzatvoriť vedľajší pracovný pomer podľa ust. § 71 Zákonníka práce na pracovnú činnosť „pomocný vychovávateľ“ vo výške 0,588 plného úväzku (25 hodín týždenne).

Aby v dôsledku navrhovaných zmien vo výške pracovného úväzku nepoklesla úroveň súčasného zárobku zamestnanca, bolo by vhodné prispôbiť výšku osobného príplatku.

Na ilustráciu prepočtu platov uvádzame nasledovné príklady:

Počet detí	Prac. úväzok	Plat.trieda Plat. stupeň	Tarif. plat	Osobný príplatok	Osobitný príplatok	Spolu
1	0,5	7/3	2 970	400/800	400/800	3 770
2	0,753	7/5	4 834	678/900	602/800	6 114
	0,353	4/5	1 613	282/800	-	1 895
3	1,0	8/7	7 660	1 600	1 000	10 260
	0,588	4/7	2 887	588/1 000	-	3 475

3. Pracovná zmluva

Zamestnávateľ .....
 a zamestnanec ..... nar. ....
 obč. preukaz evid. č. .... rodné číslo .....
 trvalé bydlisko .....

uzatvárajú túto pracovnú zmluvu – hlavný pracovný pomer

1. Zamestnanec nastúpi do práce dňa:
 ako (uvedie sa druh práce): *profesionálny náhradný rodič – domácky zamestnanec v zmysle ustanovenia § 267 ods. 2 Zákonníka práce*
 Miesto výkonu práce bude (obec alebo organizačná jednotka alebo inak určené miesto):
 bydlisko profesionálneho rodiča, adresa
2. Pracovný pomer je dohodnutý na dobu
 – neurčitú
 – určitú (uvedie sa konkrétna doba trvania pracovného pomeru)
3. So skúšobnou dobou (napr. 3 mesiace).
4. Mzdové dojednanie (príklad uvádzame pre úplné stredoškolské vzdelanie, 2 deti):
 TR7/ST 8 úväzok 0,735 v čiastke 5.384,- Sk /32 hod. týždenne/ na pracovnú činnosť vychovávateľ.
 Mzdové dojednanie príloha č. 2d nar. vlády SR č. 249/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.
 Doložené platovým dekrétom.
5. Pred uzatvorením pracovnej zmluvy zamestnávateľ oboznámil zamestnanca s právami a povinnosťami, ktoré pre neho vyplývajú z pracovnej zmluvy, a s pracovnými a mzdovými podmienkami, za ktorých má prácu vykonávať. Pri nástupe do zamestnania musí byť zamestnanec riadne oboznámený s pracovným poriadkom a správnymi a ostatnými predpismi na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, ktoré musí pri svojej práci dodržiavať. Odo dňa, keď vznikne pracovný pomer, je zamestnávateľ povinný pridelovať zamestnancovi prácu podľa pracovnej zmluvy, platiť mu za vykonanú prácu mzdu, vytvárať podmienky pre plnenie jeho pracovných úloh a dodržiavať ostatné pracovné podmienky ustanovené právnymi predpismi alebo kolektívnou zmluvou.
6. Zamestnanec je povinný podľa pokynov zamestnávateľa vykonávať osobne práce podľa pracovnej zmluvy v určenom čase a dodržiavať pracovnú disciplínu.
7. Ďalšie dohodnuté podmienky: Odchýlky pre zamestnancov v PNR podľa § 267 ods. 2 ZP:
  - a) nevzťahujú sa ustanovenia o rozvrhnutí týždenného pracovného času
  - b) prí osobných prekážkach v práci im nepatrí od zamestnávateľa náhr. mzdy § 29 nar. vlády č.223/88 Zb.
  - c) nepatrí im príplatok za prácu nadčas, sviatok, prípadne ďalšie zložky mzdy ustanovené mzdovým predpisom
  - d) zamestnávateľ zabezpečí starostlivosť o výchovu dieťaťa, ak si profesionálny rodič bude nárokovať náhradu mzdy pri dôležitých osobných prekážkach (PN, dovolenka a pod.).
8. Dohodnutý obsah tejto pracovnej zmluvy možno zmeniť len vtedy, ak sa zamestnávateľ a zamestnanec dohodnú na jeho zmene. Zmena sa musí vykonať písomne. Vykonávať práce iného druhu alebo na inom mieste, ako boli dohodnuté v pracovnej zmluve, je zamestnanec povinný len výnimočne v prípadoch uvedených v Zákonníku práce.
9. Ostatné práva a povinnosti zmluvných strán vyplývajúce z tejto pracovnej zmluvy sa riadia ustanoveniami Zákonníka práce a ďalšími predpismi, ktoré upravujú pracovnoprávne vzťahy.

V ..... dňa .....

.....
 Podpis zamestnanca

.....
 Pečiatka zamestnávateľa a podpis
 zamestnanca oprávneného konať v jeho mene

3.1 Pracovná náplň

Názov a sídlo zariadenia

Meno a priezvisko:

Funkcia: *Profesionálny náhradný rodič – domáci zamestnanec*

Pracovisko:

S účinnosťou od:

Pracovná náplň

Vychovávateľ v profesionálnej náhradnej rodine (ďalej len PNR) zabezpečuje všetky potreby dieťaťa, všestrannú a nepretržitú starostlivosť. Zodpovedá za úroveň a výsledky výchovno – vzdelávacej práce, sleduje prospech a správanie dieťaťa v škole. Je v stálom styku so ZŠ a MŠ.

Sleduje vývoj dieťaťa a svoje poznatky o jeho vývine pravidelne zaznamenáva v osobnom denníku. Vo výchovnej práci volí výchovné metódy, ktoré sú v súlade s deklaráciou detských práv. Svojou výchovnou činnosťou rozvíja duševný a duchovný vývoj dieťaťa, prehľbuje manuálne zručnosti dieťaťa, rozvíja morálne a mravné cítenie.

Vedie a pripravuje dieťa pre reálny život. Stará sa o šatstvo, obuv a celkové zaopatrenie dieťaťa. Vychovávateľ vytvára podmienky pre zdravý vývin dieťaťa a umožňuje návštevy a kontroly určených pracovníkov detského domova za prítomnosti dieťaťa tak, aby bol zabezpečený dohľad nad úrovňou výkonu profesionálneho rodiča.

Umožňuje stretávanie sa dieťaťa s biologickými rodičmi v detskom domove. Alebo v domácnosti PNR, ak dôjde k dohode medzi rodičmi, domovom a PNR. PNR zastupuje zverené dieťa na základe splnomocnenia riaditeľa/riaditeľky DeD v styku so základnou školou (MŠ), zdravotnými zariadeniami, biologickým rodičom. Dieťa je v PNR zabezpečené finančne prostredníctvom DeD podľa veku.

Vecný výdavok na dieťa je tvorený z položiek: strava, réžia, oblečenie, spotrebný materiál, majetok dieťaťa. Strava dieťaťa je určená výškou stravnej jednotky v DeD, nevyúčtováva sa.

Réžia je určená 25% zo zvyšku vecného výdavku. Je to príspevok dieťaťa na teplo, vodu, elektrickú energiu. Réžia sa nevyúčtováva. Použitie zvyšnej časti finančných prostriedkov, ktoré sú určené na ostatné potreby dieťaťa, a to: oblečenie a obuv, v spotrebnom materiáli – školské, hygienické a športové pomôcky, vstupenky, dopravné, rekreácie sa musia dokladovať predloženými bločkami. Do majetku dieťaťa PNR zahrňuje predmety, ktoré majú dlhodobější charakter.

Finančné prostriedky vynaložené na oblečenie, spotrebný materiál a majetok dieťaťa PNR vyúčtováva vždy ku koncu štvrťroka a dokladuje predloženými bločkami.

- PNR vedie:
- finančný denník
  - šatný denník
  - denník majetku dieťaťa
  - osobný záznam dieťaťa

V .....

dňa .....

Podpis profesionálneho náhradného rodiča

Štatutárny zástupca DeD

4. Dohoda o vykonávaní starostlivosti v profesionálnej náhradnej rodine

V zmysle ustanovenia § 26 zákona č. 195/98 Z.z a § 10 vyhlášky č. 198/98 Z.z.

Detský domov v ..... v zastúpení .....
riaditeľa/ky detského domova

Uzatvára dohodu s profesionálnym náhradným rodičom

Meno a priezvisko .....
Dátum narodenia .....
Rodné č. ....
Bytom .....

O poskytovaní starostlivosti dieťaťu (deťom)

Meno a priezvisko .....
Dátum narodenia .....
Rodné č. ....
Umiestnené do ústavnej starostlivosti rozhodnutím (prísl. orgánu, č.k., právoplatnosť)

Formy a rozsah spolupráce detského domova s profesionálnym náhradným rodičom:

1. Pravidelne sa zúčastňovať na pedagogických poradách jedenkrát štvrťročne.
2. Dvakrát ročne zabezpečiť účasť zverených detí do zariadenia DeD podľa pokynov vedenia DeD.
3. Riaditeľka a ňou poverený pracovník vykonávajú kontrolu v PNR podľa možnosti za prítomnosti zverených detí.
4. PNR vedie šatný denník dieťaťa, finančný denník, denník majetku dieťaťa a osobný záznam dieťaťa a predkladá 1x štvrťročne vyúčtovanie.

Výška úhrady výdavkov na diéta (mesačne) činí podľa veku dieťaťa:

Vek	Celková suma	Z toho stravné	Zvýšenie na diétu
0–6 rokov	2 500,- Sk	50,- Sk/deň = 1 500,-	300,- Sk/mes.
6–10 rokov	3 000,- Sk	60,- Sk/deň = 1 800,-	360,- Sk/mes.
10–15 rokov	3 500,- Sk	63,- Sk/deň = 1 900,-	380,- Sk/mes.
15–25 rokov	4 000,- Sk	66,- Sk/deň = 2 000,-	400,- Sk/mes.

Vyplácanie úhrady výdavkov na diéta

a) vyplatiť v hotovosti, prípadne poštovou poukážkou na adresu

b) poukázať na účet: číslo .....
kód banky .....
špecifický symbol .....

Spôsob vyúčtovávania finančných prostriedkov potrebných na úhradu výdavkov na diéta, okrem sumy určenej na stravu a réžiu .....

Zoznam súčastí prvotného vybavenia dieťaťa .....

Podpis profesionálneho rodiča

Podpis riaditeľa DeD

5. Splnomocnenie

Názov a sídlo DeD .....

IČO: .....

Zastúpený: .....

Splnomocňujem

meno, bydlisko, dátum narodenia, číslo OP a rodné číslo profesionálneho rodiča

na zastupovanie

vo všetkých veciach týkajúcich sa bežných úkonov súvisiacich s úplnou starostlivosťou o maloleté dieťa:

meno, dátum narodenia, rodné číslo dieťaťa

a to najmä vo vzťahu k MŠ, ZŠ a vo vzťahu so zdravotnými zariadeniami.

Toto splnomocnenie platí do odvolania

V ..... dňa .....

Toto splnomocnenie prijímam: .....
 Podpis profesionálneho rodiča ..... Podpis a pečiatka za DeD .....

6. Poučenie o bezpečnosti práce

Názov a sídlo zariadenia

Meno a priezvisko

Dátum narodenia

Nástup do zamestnania

.....

Poučenie nového zamestnanca o bezpečnosti a ochrane pri práci podľa zákona č 330 NR SR o BOZP §14, ďalej Zákonníka práce §35, §133, §134, §135 a vyhlášky č.111/75 Zb. v znení vyhlášky č.438/90 Zb. o evidencii a registrácii pracovných úrazov o hlásení prevádzkových nehôd /havárií/ a porúch technických zariadení.

Obsah:

- povinnosti vyplývajúce z pracovného pomeru,
- úlohy organizácie, povinnosti zamestnávateľa,
- hmotné podnety na zvyšovanie starostlivosti o BOZP,
- účasť pracovníkov na zaistovaní BOZP,
- pracovný úraz, hlásenie vzniku pracovného úrazu,
- povinnosti a práva zamestnancov,
- povinnosti fyzických osôb podľa § 11 zákona č. 272/1994 Z.z. NR SR o ochrane zdravia ľudí.

V ..... dňa .....

.....
bezpečnostný technik

.....
novoprijatý zamestnanec

Poučenie novoprijatých zamestnancov o požiarnej ochrane I. stupňa

Prehlasujem, že bolo so mnou uskutočnené školenie I. stupňa PO, na ktorom som bol/a poučený/á o povinnostiach, ktoré vyplývajú z protipožiarnej ochrany vlastného pracoviska, ako aj objektov DD a občana SR na základe zákona SNR o požiarnej ochrane č 525/1990 Zb. a vyhlášky MV SR č. 446/1991 Zb. §19.

V ..... dňa .....

.....
Požiarny technik

.....
Zamestnanec

Občianske združenie Návrat

Sme mimovládne neziskové združenie občanov. Našími členmi sú náhradné rodiny, odborníci, laici a iní, ktorí podporujú myšlienku návratu opustených detí do rodinného prostredia.

Poskytujeme sociálnu pomoc opusteným deťom, záujemcom o náhradné rodičovstvo a náhradným rodinám.

Našou víziou je prispieť k vytvoreniu tolerantnej občianskej spoločnosti, v ktorej bude systém starostlivosti o opustené, osirelé a inak ohrozené deti postavený na rodinných modeloch.

Naším poslaním je:

- podieľať sa na zmene systému starostlivosti o opustené deti hľadaním a realizovaním alternatív založených na rodinnom princípe
- pomáhať pri návrate opustených detí z inštitúcií do rodinného prostredia
- vytvárať podpornú sieť náhradným rodinám

Našu víziu napĺňame cez nasledovné strategické programy:

Vyhľadávanie nových záujemcov o náhradné rodičovstvo

Sprievodcovský servis a sociálno-psychologická príprava záujemcov o náhradné rodičovstvo

Služby a aktivity pre náhradné rodiny

Spolupráca na vytváraní a realizovaní nových foriem náhradnej výchovy

Publikačná činnosť

Medzinárodná spolupráca

Centrá Návrat aj s klubovými aktivitami

Občianske združenie Návrat – Centrum návrat v Bratislave

Šancová 42, 811 05 Bratislava 1, Tel./fax: 07 – 52 499 276, Tel.: 52 444 361,

E-mail: navrat@changenet.sk

Klubové stretnutia: prvý piatok v mesiaci v budove YMCA na Karpatskej ul. č. 2 o 17. hod.

Centrum Návrat v Banskej Bystrici

Rudlovska cesta 53/103, 974 94 Banská Bystrica, Tel./fax: 088 – 414 3897,

E-mail: navrat@bb.sknet.sk

Klubové stretnutia: tretí piatok v mesiaci na KPPP na Mládežníckej ul. č. 34 o 17. hod.

Centrum Návrat v Prešove

Volgogradská 13, 081 32 Prešov, Tel./fax: 091 – 7711 679, Tel.: 7737 189,

E-mail: kopecka@vadium.sk

Klubové stretnutia: tretí piatok v mesiaci na SOU odevnom na Masarykovej ul. č. 24 o 17. hod.

Centrum Návrat v Žiline

Námestie L. Štúra 1 (Dom odborov), 010 01 Žilina, Tel./fax: 089/7234 273,

E-mail: navratza@changenet.sk

Klubové stretnutia: tretí piatok v mesiaci v resocializačnom stredisku Lúč na ul. Janka Kráľa č. 7 o 17. hod.

KLUBY NÁVRAT

Klub Návrat v Nitre

Stretnutia druhý piatok v mesiaci na SKCH na Samovej ul. 4 o 17. hod.
Koordinátorka: Anna Cabadajová, Tel.: 087/7734 209, mobil: 0903/413 575

Klub Návrat v Komárne

Stretnutia prvý piatok v mesiaci na SOU strojárskom, Hradná 21 o 17. hod.
Koordinátorka: Mária Szöllösiová, Tel.: 0819/710 401

Klub Návrat v Košiciach

Stretnutia prvý štvrtok v mesiaci vo Zborovom mládežníckom centre Ev.c.a.v. na Zvonárskej ul. 23 o 17. hod.
Koordinátorka: Eva Pavlová, Tel.: 095/715 652, OÚ Košice III

Klub Návrat v Nových Zámkoch

Stretnutia tretí piatok v mesiaci na MŠ ul. P.Blahu o 17. hod.
Koordinátorka: Zuzana Kurucová, Tel.: 0817/ 6400 165 – ÚP CPPS

Klub Návrat vo Vrútkach

Stretnutia druhú sobotu v mesiaci o 17. hod. na Ev. farskom úrade na ul. Horná Kružná vo Vrútkach
Koordinátorka: Dušana Priehradná, tel. 0842/ 4283 097

Klub Návrat v Dolnom Kubíne

Prvé stretnutie sa uskutočnilo v máji 2000 v budove Vyššieho štúdia sociálno-právneho v Dolnom Kubíne-Bysterec, námestie Slobody, piatky o 15.30 hod. (ktorý piatok v mesiaci bude upresnené až v septembri 2000)
Koordinátorka: Hanka Britvíková, tel. 0845/58 67 115

Vydalo: Občianske združenie Návrat v Bratislave v roku 2000

Editor: Mgr. Vladislav Matej

Autori textov: Mgr. Milada Bohovicová, Mgr. Vladislav Matej, Mgr. Daniela Olejárová,
Dušana Priehradná, Ing. Miroslav Priehradný,

Prílohy: vypracované vedením Detského domova v Necpaloch, použité so súhlasom autorov

Lektorovali: Mgr. Jana Kostanjevcová a Mgr. Marek Roháček

Foto: Archív Návratu

Graphic design: Calder – design community

Tlač: Advent Orion

ISBN 80-967908-1-1

Nepredajné

OBČIANSKE ZDRUŽENIE NÁVRAT

Sme mimovládne neziskové združenie občanov. Našími členmi sú náhradné rodiny, odborníci, laici a všetci, ktorí podporujú myšlienku návratu opustených detí do rodinného prostredia. Poskytujeme sociálne služby opusteným deťom, záujemcom o náhradné rodičovstvo a náhradným rodinám.

NAŠOU VÍZIOU je prispieť k vytvoreniu tolerantnej občianskej spoločnosti, v ktorej bude systém starostlivosti o opustené, osirelé a inak ohrozené deti postavený na rodinných modeloch.

NAŠÍM POSLANÍM je:

- ❖ podieľať sa na zmene systému starostlivosti o opustené deti hľadaním a realizovaním na rodine založených alternatív.
- ❖ pomáhať pri návrate opustených detí z inštitúcií do rodinného prostredia.
- ❖ vytvárať podpornú sieť náhradným rodinám.

Našu víziu napĺňame cez nasledovné strategické projekty:

Vyhľadávanie nových náhradných rodín

Sprievodcovský servis a sociálno-psychologické príprava záujemcov o náhradné rodičovstvo

Služby a aktivity pre náhradné rodiny

Spolupráca na vytváraní a realizovaní nových foriem náhradnej rodinnej starostlivosti

Publikačná činnosť

Zahraničná spolupráca

CENTRÁ NÁVRAT

OBČIANSKE ZDRUŽENIE NÁVRAT – CENTRUM NÁVRAT V BRATISLAVE

Šancová 42, 811 05 Bratislava 1, Tel./fax: 07 – 52 499 276, Tel.: 52 444 361

E-mail: navrat@changenet.sk

Ľudová banka Bratislava, č. účtu: 4000 458 116/ 3100

CENTRUM NÁVRAT V BANSKEJ BYSTRICI

Rudlovská cesta 53/103, 974 94 Banská Bystrica, Tel./fax: 088 – 414 3897

E-mail: navrat@bb.sknet.sk

CENTRUM NÁVRAT V PREŠOVE

Volgogradská 13, 081 32 Prešov, Tel./fax: 091 – 7711 679, Tel.: 7737 189

E-mail: kopecka@vadium.sk

CENTRUM NÁVRAT V ŽILINE

Námestie L. Štúra 1 (Dom odborov), 010 01 Žilina, Tel./fax: 089/7234 273

E-mail: navratza@changenet.sk

OZ Návrat je registrované na MV SR pod číslom VVS/1 - 909/90-10539.

OZ Návrat má udelené povolenie na vykonávanie odborných poradenských a prevenčných služieb Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR pod číslom 30/99-I/52.

Nepredajné

ISBN 80-967908-1-1

9 788096 790814